

Simona Gurbo

**POLITIKA UN RELIĢIJA:
LATVIJAS GARĪDZNIEKU POLITISKĀ
UZVEDĪBA (2002-2012)**

Promocijas darba kopsavilkums
politikas zinātnes doktora (Dr. sc. pol.) zinātniskā grāda
iegūšanai

Specialitāte – 51310

Rīga, 2013

Promocijas darbs izstrādāts: Rīgas Stradiņa universitātē

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr. hist., profesore **Ilga Kreituse**, Rīgas Stradiņa universitātē

Oficiālie recenzenti:

Dr. sc. pol., docents **Ivars Ijabs**, Latvijas Universitātē

Dr. hist., profesore **Jeļena Staburova**, Rīgas Stradiņa universitātē

Dr. philos., profesors **Valdis Tēraudkalns**, Latvijas Universitātē

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2013. gada 20. decembrī
plkst.10:00 Rīgas Stradiņa universitātes Politikas zinātnes Promocijas
padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU mājas lapā:
www.rsu.lv

Promocijas padomes sekretārs: Dr. hist., profesore Jeļena Staburova

SATURS

Ievads	4
1. Politikas un reliģijas institucionāli un sociālpolitiski teorētiskais ietvars	10
1.1. Politikas un reliģijas institucionālais ietvars: valsts un baznīcas attiecības	10
1.2. Garīdznieku politiskās uzvedības teorētiskais ietvars	13
2. Valsts un baznīcas attiecību attīstības dinamika Latvijā	20
2.1. Valsts un baznīcas vēsturiskās un institucionālās attiecības Latvijā	20
2.2. Garīdznieku politiskā darbība Latvijā	23
3. Garīdznieku politiskā uzvedība Latvijā	30
3.1. Garīdznieku sociālpolitiskās uzvedības vispārējs raksturojums: 2002 līdz 2012	30
3.2. Latvijas garīdznieku politiskā uzvedība: empīriskais pētījums	33
3.2.1. Empīriskā pētījuma konceptuālais un metodoloģiskais pamatojums	33
3.2.2. Empīriskā pētījuma rezultāti un to analīze	40
Secinājumi	54
Izmantotā literatūra	60

IEVADS

Pēc Otrā pasaules kara izmainījās ne tikai pasaules politiskā karte, bet izmaiņas sāka norisināties arī sociālo zinātņu pētniecības metodēs. Pieaugot biheiviorālisma popularitātei politikas zinātnē, pētnieki vairāk uzmanības sāka pievērst indivīdu un grupu politiskajai uzvedībai, mazāk vērības veltot varas un politisko institūciju analīzei. Šī pētnieciskā attieksme ievērojami ietekmēja pētījumus par politisko uzvedību, kā arī reliģijas nozīmi politikā.

Pētot reliģijas un varas attiecības, vairumā pētījumu sākotnēji tika analizēts, kāda ir reliģisko uzskatu ietekme uz politikas veidošanu, kā arī atsevišķu konfesiju nozīme elektorālajā uzvedībā (Berelson, Lazarsfeld, McPhee 1954, Gilbert 1993). Citi pētnieki pievērsa uzmanību tādiem jautājumiem, kas skaidroja, piemēram, reliģisko institūciju ietekmi uz pilsonisko iemaņu, prasmju un savstarpējo sociālo tīklu veidošanu (Verba, Schlozman, Brady, 1995). Daudzi pilsoniskās sabiedrības pētījumi, kas tika veikti ASV par reliģiskajām institūcijām un politisko līdzdalību (Milbrath & Goel 1977; Hougland & Christenson 1983; Martinson & Wilkening 1987; Peterson 1992; Harris 1994; Verba, Schlozman, Brady 1995, Macaluso & Wanat 1997) pierādīja, ka draudzes spēj veicināt savu locekļu politiskās līdzdalības faktora paaugstināšanos, attīstot un iemācot nepieciešamās pilsoniskās iemaņas. Šis aspekts politikas zinātnē bija zināms jau no politiskās kultūras un politiskās līdzdalības pētījumu pirmsākumiem, jo līdzīgi kā dažādi citi socializācijas aģenti, arī baznīca un tās vide vienmēr uzskatīta par vienu no tiem aģentiem, kas veido cilvēku uzskatus, vērtības un arī iemaņas un prasmes.

Garīdznieku nozīme ASV politikā pēfita jau sen, taču sākotnēji, 20. gs. 50. un 60. gados, šie pētījumi vairāk bija saistīti ar vadošajām masu komunikācijas teorijām. Tās centās analizēt mācītāju kā viedokļu veidotāju (*opinion leader*) ietekmi uz saviem draudzes locekļiem.¹ Tā kā komunikācijas

¹ Corwin Smidt, "Clergy in American Politics: An Introduction," *Journal for the Scientific Study of Religion* Issue 42, Vol. 4 (2003):495

plūsmas saturs plašākām masām bija neizprotams, mācītāji kā viedokļu veidotāji interpretēja, viņuprāt, svarīgu informāciju un tā kļuva saprotamāka daudziem cilvēkiem, kā rezultātā, kā pieņēma pētījumu autori – palielinājās viņu politiskā līdzdalība, aktivitāte un pilsoniskā efektivitāte. Otrās politikas un reliģijas pētījumu vilnis sākās 70. gados, kad tādi pētnieki kā Džefrijs Haddens, Džeimss Vuds un Harolds Kvinlijs (Hadden 1969, Wood 1970, Quinley 1974) sāka pētīt mācītāju un draudžu laju līdzdalību politikā, viņu attieksmi pret politiskajiem procesiem un pašu garīdznieku politisko uzvedību.

Rezultātā pēdējos gados ir izveidojusies plaša pētījumu bāze par garīdznieku nozīmīgo lomu kā viedokļu veidotājiem, sabiedrības aktīvistiem, un kampaņu vadītājiem (Guth et al. 1997). Tomēr maz ir bijuši tādi pētījumi, kas sistemātiski būtu centušies izskaidrot, *kāpēc* atsevišķi reliģiskie vadītāji līdzdarbojas politikā, bet citi nē. Salīdzinoši bieži ir izmantoti kvalitatīvie pētījumi, veicot gadījumu izpēti, bet retāk izmantoti kvantitatīvie pētījumi. Tā rezultātā arī garīdznieku politiskās uzvedības teorija joprojām ir tikai izstrādes stadijā un šajā nozarē ir daudz neatbildētu jautājumu.

Latvijā politikas un reliģijas konteksts, kas bieži izpaužas valsts un baznīcas attiecībās līdz šim ir pētīts maz, bet no politiskās uzvedības aspekta nav pētītas vispār. Papildus jānorāda, ka arī pasaulē ir salīdzinoši maz pētījumu, kas būtu veikti par Katoļu baznīcas garīdznieku politisko uzvedību un praktiski vispār nav veikti pētījumi par Pareizticīgās baznīcas garīdznieku politisko uzvedību. Tāpat arī līdz šim nav nācies saskarties ar pētījumiem, kas būtu pētījuši vecticībnieku politisko uzvedību. Pētījumu trūkums par pareizticīgo un vecticībnieku garīdzniekiem varētu būt skaidrojams, pirmkārt, gan ar pareizticīgajās valstīs pastāvošajām sarežģītajām un ne pārāk caurspīdīgajām attiecībām ar laicīgo varu un, otrkārt, ar pašu baznīcu noslēgto dabu, kas nelabprāt atklāj iekšējās aizkulises.

Praktiskā plāknē Latvijas kontekstā šī darba aktualitāte atklājās līdz ar 2002. gadu, kad aktivizējās jautājums par baznīcas saistību ar politiku,

nodibinoties partijai *Latvijas Pirmā partija* (turpmāk – LPP), kas kā politisks spēks par savu galveno pamatmērķi uzstādīja kristīgo vērtību implementāciju sabiedrībā. LPP pārstāvji (piemēram, Ē. Jēkabsons, A. Baštiks, J. Šmits, J. Lujāns) izvērsa aktīvu un sākumā kopumā pozitīvi vērtētu kampaņu Latvijas draudzēs. Sadarbībā ar draudžu garīdzniekiem vismaz sākotnējā stadijā LPP centās un daļēji veiksmīgi arī piesaistīja būtisku kristīgo vēlētāju atbalstu. Tas aktualizēja jautājumu par to, cik Latvijas kontekstā garīdznieki ir nozīmīgi viedokļu veidotāji, tā kā draudzēs pirmsvēlēšanu laikā bieži izskanēja aicinājumi balsot par politiskajām partijām, kas balstītas uz kristīgām vērtībām. Turpmāko 10 gadu laikā gan LPP politiskās darbība, gan alianses ieguva negatīvu vērtējumu daudzu garīdznieku starpā un šis atbalsts ievērojami samazinājās. Tieši tāpēc kā šī darba **hronoloģiskās robežas** kvantitatīvajam pētījumam ir noteikts laika periods no 2002. līdz 2012. gadam, lai gan darba 2. nodaļā tiks sniegts arī garīdznieku politiskās aktīvitātes vēsturiskais konteksts.

Reliģija ir plašs jēdziens, un pat sašaurinot to līdz vienam atzaram – kristietībai, joprojām paliek daudzas fragmentētas konfesijas, kas savos teoloģiskajos, institucionālajos un organizatoriskajos uzskatos mēdz būt konceptuāli pretējas. Latvijā nav valsts baznīcas un likumdošanā nav arī juridiski definēta jēdziena „tradicionālās reliģijas” vai „tradicionālās konfesijas”. LR Civillikuma 51. pants nosaka, ka laulāt ar juridiskām tiesībām un izsniegt juridisku dokumentu – laulības apliecību drīkst luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, Septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas garīdznieki, kuriem ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja. Līdz ar to arī šīs septiņas kristīgās konfesijas tiek uzskatītas par Latvijas tradicionālajām konfesijām.

Šī darba analīzes ietvaros tiks pētīti tikai tradicionālo kristīgo konfesiju garīdznieki, līdz ar to no augstāk minētā izriet, ka **pētījuma lauks** ietver Latvijas evaņģēliski luterisko Baznīcu (turpmāk – LELB, Latvijas Romas katoļu (turpmāk – LRKB vai Katoļu baznīca), Latvijas pareizticīgās baznīcas

(turpmāk – LPB), Latvijas Vecticībnieku Pomoras baznīcas (turpmāk – LVPB), Latvijas baptistu draudžu savienības (turpmāk – LBDS), kā arī Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienības (turpmāk – SDALDS vai SDA) un Latvijas Apvienotā metodistu baznīcas (turpmāk – LAMB) garīdzniekus. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas 2012. gadā publicētajiem datiem, 2011. gadā Latvijā kopumā kalpoja 750 garīdznieki. Šī darba ietvaros pētītajās konfesijās kopējais garīdznieku skaits ir 636 un tas sadalās sekojoši: luterāņi – 209, katoļi – 166, baptisti – 97, pareizticīgie – 88, vecticībnieki – 36, adventisti – 29 un metodisti – 11.

Šī darba **pētījuma objekts** ir „garīdzniecība”. Latvijā atšķirības par garīdzniecības izpratni nav būtiskas, tomēr viena darba ietvaros nebūtu iespējams pētīt pilnīgi visu Latvijā praktizējošo garīdznieku politisko uzvedību, tāpēc šī darba ietvaros netiks iekļauti, piemēram, klosteru garīgais personāls, diakoni un pensionētie garīdznieki, jeb emeritus.

Pētījuma priekšmets – politiskā uzvedība – tradicionāli ar to saprotot gan politisko līdzdalību, gan politisko aktivitāti. Īpaša uzmanība tiks veltīta garīdznieku politiskajām aktivitātēm – gan tiešām, kā kandidēšana kādas partijas sarakstā, gan pastarpinātām – tādām, kā aicināt cilvēkus aizlūgt par noteiktiem politiķiem, politiskajām vai sociālajām problēmām, vai arī tiešs aicinājums balsot par kādu politisko kandidātu vai partiju, kā arī līdzdalība politisko partiju organizētos pasākumos un uzstāšanās plašsaziņas līdzekļos.

Līdz ar to **darba mērķis** ir analizēt un salīdzināt tradicionālo konfesiju garīdznieku politisko uzvedību Latvijā un identificēt tās iemeslus. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, ir paredzēts veikt sekojošus **darba uzdevumus**:

- Veikt teorētiskās literatūras analīzi par politikas un reliģijas savstarpējo attiecību attīstības dinamiku, kas visbiežāk izpaužas caur valsts un baznīcas attiecībām.
- Sniegt ieskatu par baznīcas un valsts savstarpējo attiecību attīstību Latvijā kopš valsts izveidošanas.

- Raksturot Latvijas garīdznieku politiskās uzvedības tendences.
- Veikt pētījumu, izmantojot kvantitatīvās izpētes metodi, respondentus anketējot ar slēgtā un atvērtā tipa jautājumiem par garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti Latvijā. Papildus, izmantojot kvalitatīvo pētniecības metodi, veikt dziļās intervijas ar garīdzniekiem.
- Sniegt garīdznieku politiskās uzvedības raksturojumu, balstoties uz pētījumā iegūtajiem datiem un veikt starpkonfesionālu garīdznieku politiskās uzvedības modeļu salīdzinājumu.

Darba ietvaros tiek izvirzītas vairākas **hipotēzes**:

H1 Protestantu un evaņģēliski kristīgo draudžu garīdznieku sociālpolitiskās aktivitātes (politiskā uzvedība un politiskā līdzdalība) līmenis ir augstāks nekā katoļu, pareizticīgo un vecticībnieku garīdzniekiem, saistot to ar realizējamā rituāla brīvību.

H2 Garīdznieku politisko uzvedību primāri determinē viņu konfesionālā piederība, nevis vecums, vai draudzes atrašanās vieta.

H3 Garīdznieku politisko uzvedību stimulē viņu personīgā nostāja sociālās teoloģijas jautājumos – afektīvie un evaluatīvie uzskati jautājumos par valsts un baznīcas attiecībām.

H4 Garīdznieku politiskā uzvedība tiek veicināta no ārpusē, t.i., politisko partiju locekļu vai politiskajai varai tuvu stāvošu personu vēlēšanās panākt atsvešinātības mazināšanos sabiedrībā, kā arī baznīcas vēlēšanās izplatīt kristīgās un garīgās vērtības sekulārajā sabiedrībā.

Lai sasniegtu mērķi, izpildītu nospraustos uzdevumus un pārbaudītu izvirzīto hipotēzi, darbs tiks balstīts garīdznieku politiskās uzvedības teorijās (Teds Jelens, Džeims Guts). Lai raksturotu baznīcas un valsts mūsdienu savstarpējo attiecību attīstības dinamiku, tiks izmantots Fransa Hopenbrauersa (*Frans Hoppenbrouwers*) darbs par valsts un baznīcas attiecībām Baltijas valstīs kopš komunisma sabrukuma.

Pētījuma metodes: Lai noskaidrotu, kāda ir Latvijas garīdznieku politiskā uzvedība un sociālpolitiskā aktivitāte, darba ietvaros tiks izmantota kvantitatīvā pētījumu metode. Lai noskaidrotu garīdznieku politisko uzvedību Latvijas draudzēs, tiks veikts kvantitatīvs pētījums ar strukturētiem, slēgtiem un atvērtiem jautājumiem. Kvantitatīvā pētījuma dati tiks iegūti, veicot mērķa populācijas aptauju mērķtiecīgās (nevarbūtīgās pieejamās) izlases ietvaros, aizpildot anonīmu anketu, kurā tiks noskaidroti politiskās uzvedības modeļi. Ar anketas palīdzību primāri tiks noskaidrotas atbildes uz trīs dominējošajām jautājumu grupām: (1) kāda ir garīdznieku politiskā uzvedība un kāds ir viņu pašu vērtējums par savu sociālpolitisko aktivitāti; (2) kādi ir garīdznieku teoloģiskie uzskati (konservatīvi – liberāli); (3) kādas ir garīdznieku mobilizācijas iespējas (vecums, draudzes lielums/atraššanās vieta). Pētījumā iegūtie dati tiks apstrādāti, izmantojot IBM programmu *SPSS Statistics, Version 20.0*. Papildus tiks veiktas arī strukturētās intervijas ar ekspertiem – vairākiem Latvijas garīdzniekiem, tādējādi cenšoties noskaidrot vairākus politiskās uzvedības aspektus.

Darba pirmajā nodaļā tiks aplūkots politikas un reliģijas konteksts 21. gs., kā arī valsts un baznīcas attiecības institucionālajā un sociālpolitiskajā kontekstā. Tāpat tiks dots garīdznieku politiskās uzvedības (t.sk. kā politisku aktīvistu) teorētiskais pamatojums un skaidrota viņu ietekme uz sociālpolitiskajiem procesiem. Darba otrā nodaļa atklās jautājumu par valsts un baznīcas attiecību attīstības dinamiku Latvijā – īsumā norādot uz valsts un baznīcas institucionālajām attiecībām, kā arī katras pētījuma kontekstā analizētās baznīcas garīdzniecības līdzšinējo vēsturisko politisko darbību un politiskās aktivitātes kopš Latvijas valsts dibināšanas. Trešajā nodaļā tiks analizēta Latvijas garīdznieku politiskā uzvedība. Balstoties uz empīriskā pētījuma gaitā gūtajiem datiem, tiks analizēta un salīdzināta garīdznieku politiskā uzvedība un analizēti jautājumi, kas izriet no darba ievadā uzstādītajām hipotēzēm.

1. POLITIKAS UN RELIĢIJAS INSTITUCIONĀLI UN SOCIĀLPOLITISKI TEORĒTISKAIS IETVARIS

1.1. Politikas un reliģijas institucionālais ietvars: valsts un baznīcas attiecības

Politika un reliģija to institucionālajā ietvarā visbiežāk ir identificējama tieši valsts un baznīcas attiecībās, tāpēc sekojošā nodaļa sniegs īsu ieskatu valsts un baznīcas attiecību attīstībā.

Mūsdienu globalizācijas laikmetā novērojams, ka baznīcas ietekme uz sociālpolitiskajiem procesiem ir pakļauta straujām pārmaiņām, īpaši ņemot vērā to, ka, kā šobrīd pieņemts uzskatīt – pasaulē valda modernisms un sekulārisms. Šī darba kontekstā sekularizācija un tās procesi ir īpaši svarīgi tāpēc, ka tos lielā mērā var uzskatīt par cēloni garīdznieku politiskajai aktivitātei – tā kā sekularizācijas ietekmē baznīcas arvien vairāk tiek izstumtas no politiskās, un nereti pat no sociālās sfēras, tās sāk zaudēt savu iepriekšējo nozīmi, savukārt garīdznieku aktivizēšanās ir centieni šo sociālo ietekmi (reizēm arī politisko) iespēju robežās saglabāt.

Empīriski aplūkojot sekularizācijas ietekmi pasaulē, redzamas noteiktas tendences, kas liecina, ka salīdzinājumā ar ASV, Eiropu viennozīmīgi var uzskatīt par sekularizācijas skartu reģionu, jo reliģiskās aktivitātes arvien turpina mazināties. Daudzos pētījumos no aptaujāto puses tiek izteikta tēze, ka reliģiskā līdzdalība ir augsta tajās valstīs, kurās „pastāv ekonomiskā stagnācija un politiska nestabilitāte”,² taču tādējādi ir grūti izskaidrot ASV šī brīža reliģisko aktivitāti, jo ASV ir viens no augstākajiem līdzdalības procentiem, salīdzinājumā ar citām demokrātijām – 53% amerikāņu atzīst reliģiju par ļoti nozīmīgu savas dzīves daļu, salīdzinājumā Lielbritānijā 16%, Francijā 14% un Vācijā 13%.

Interesanti fakti atklājas aplūkojot statistikas datus par uzticību dažādām institūcijām Latvijā. Saskaņā ar Eiropas vērtību pētījuma datiem,

² B. A. Robinson, “How Many People Go Regularly To Weekly Religious Services?” November, 2001. Ontario Consultants on Religious Tolerance, www.religioustolerance.org/rel_rate.htm

ņemot vērā sekularizācijas tendences, interesanta šķiet Latvijas sabiedrības attieksme pret baznīcu kā institūciju, kurai lielais vairums iedzīvotāju uzticas. Tā dati parāda, ka 1990. gadā baznīcai Latvijā uzticējās 64%, 1999. gadā 67%, bet 2008. gadā 62% iedzīvotāju. Šādi rādītāji ir vērā ņemami – īpaši, ja salīdzina ar uzticību citām institūcijām valstī. Piemēram, 2008. gadā valdībai uzticas 21%, parlamentam 20%, bet politiskajām partijām 14%. Aplūkojot korelācijas dažādos griezumos, redzams, ka tie, kas tic Dievam arī vairāk uzticas baznīcai. Tāpat raksturīgi, ka tie, kas uzticas politiskajām partijām, vairāk arī uzticas valdībai un parlamentam.

Turklāt svarīgi atzīmēt – sabiedriskās domas pētījumi ir atklājuši, ka iedzīvotājiem Latvijā raksturīga Austrumeiropā dominējošā tendence neuzticēties arī līdzcilvēkiem. Līdz ar to, arī personīgā uzticība nevar „pārplūst pāri” uz institūcijām un līdz ar to var pieņemt, ka postkomunistiskajās valstīs savstarpējai uzticībai nav tieša sakara ar politisko procesu un uzticību institūcijām. Arī vēsturiski aplūkojot valsts un baznīcas attiecību attīstību, redzams, ka starp šīm divām sfērām arvien ir pastāvējusi zināma konkurence, kas ir par iemeslu tam, kāpēc to savstarpējā atdalīšana ir uzskatāma par modernisma pazīmi. Lai saprastu valsts un baznīcas institucionālo attiecību attīstību, jāsaprot reliģisko institūciju un sekulāro aktieru atšķirīgās intereses attiecībā vienam pret otru. Reliģiskie vadītāji institucionāli primāri ir nodarbināti ar to, lai piesaistītu pēc iespējas vairāk sekotājus un piekritējus, kā arī pievērstu viņus noteiktai uzskatu sistēmai vai doktrīnai.³ Kā viena no efektīvākajām, bet vienlaicīgi arī darbietilpīgākajām metodēm, kā to nodrošināt, ir reliģiski socializēt draudzes locekļus.⁴

Daudzās valstīs reliģiskajiem līderiem politiskajā mobilizācijā ir ievērojama nozīme, lai organizētu iedzīvotājus uz kolektīvu rīcību. Vēlme rast

³ Anthony Gill, “The Economics of Evangelisation,” in: *Evangelisation and Freedom in Latin America*, ed. Paul Sigmund (Maryknoll New York: Orbis Books, 1999), 8

⁴ Laurence Iannaccone, “Religious Practice: A Human Capital Approach,” *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 29, No 3 (1990):314

baznīcas aizstāvību laicīgajai varai ir saistāma jau ar Svēto Romas impēriju un Kārli Lielo. Tomēr šajās attiecībās pastāv arī zināma liekulība, jo, neskatoties uz apstākļiem, baznīca un valsts tomēr ir pretinieki, kas vienīgi reizēm mēdz sadarboties, lai gūtu abpusēju labumu no savstarpējām attiecībām. Absolūtā vara vienmēr pieder vienai no tām – vai nu baznīcai, vai valstij, jo atkarībā no tā, kura vara ir spēcīgāka, tai arī pilsoņi izvēlas pakļauties.

Reliģijas pētnieks Entonijs Džills (*Anthony Gill*) izšķir trīs sfēras, kuras, viņaprāt, arī mūsdienās ir fundamentāli svarīgas kā baznīcai, tā valstij – izglītība, nodokļi un juridiskā sistēma (Gill & Heshavarzian 1999). Reliģiskajiem līderiem ir īpaša interese kontrolēt izglītības sistēmu, vai vismaz tās daļu, lai pēc iespējas ātrāk piekļūtu veidiem, kā mācīt reliģiskās normas un uzskatus. Vienlaicīgi ietekmi uz izglītību vēlas saglabāt arī valsts, lai audzinātu bērnus par lojāliem un politiski aktīviem pilsoņiem un tādējādi nodrošinātu politisko stabilitāti. Attiecībā uz nodokļiem norādāms, ka lai arī tradicionāli par nodokļu ievākšanu bija atbildīga tieši baznīca, mūsdienās ar to nodarbojas valsts, pie tam nereti iekasējot nodevas par tiem pakalpojumiem, kurus veic arī baznīca, kā piemēram, laulāšanu, bērnu pakalpojumiem.⁵ Taču baznīca joprojām vēlas saglabāt privilēģētu stāvokli – ja tā nevar iekasēt nodokļus, tad vēlas vismaz saņemt nodokļu atlaides, kā arī pabalstus no valsts. Tā kā apmeklētāju skaits arvien turpina samazināties un līdz ar to samazinās arī finansiālie resursi, tad baznīca ir spiesta apelēt pie valsts, lai varētu nodrošināt savu fizisko eksistenci. Juridiskās sistēmas nozīme, jeb likumu vara ir svarīga jebkurai valstij, jo dod tiesības realizēt varu attiecībā gan uz politiskajiem, gan ekonomiskajiem, gan arī sociālajiem jautājumiem. Varētu šķist, ka baznīcai pār to modernajās valstīs vairs nav varas, tomēr baznīca vēlas saglabāt savu ietekmi pār vairākiem tai svarīgiem jautājumiem, kas parasti saistīti ar ētiku un morāli. Lai gan šīs attiecības ir pastarpinātas, jo baznīcas ietekme neizpaužas tieši,

⁵ Anthony Gill and Arang Heshavarzian, “State Building and Religious Resources: An Institutional Theory of Church-State Relations in Iran and Mexico,” *Politics & Society*, Vol. 27, No 3 (SAGE Publications, September 1999): 440

tomēr gan ar reliģisko izglītošanu, masu mediju izmantošanu un arī kristīgu politiku starpniecību valdībā, tā līdz šim ir spējusi paust savu nostāju pret tādiem jautājumiem kā homoseksuālo laulību, abortu un eitanāzijas legalizēšanu.

Baznīca, lai gan oficiāli ir atvirzījies perifērijā, tomēr par fundamentālu izdzīvošanas priekšnosacījumu uzskata noteiktu privilēģiju un ietekmes zonu saglabāšanu. Katoļu baznīcas skatījumā attiecībām starp reliģiju un sabiedrību ir jābūt īpaši ciešām, un pat tagad, kad tās ir oficiāli šķirtas, Katoļu baznīca joprojām vēlas saglabāt ļoti izteiktu, svarīgu un aktīvu klātbūtni visu sabiedrības locekļu dzīvē.⁶ Vienlaicīgi, protestantu baznīcas šobrīd vairāk iedrošina savus draudzes locekļus uz personīgu attieksmi pret reliģiju, tādējādi atstājot indivīda ziņā izvēli par to, kādiem morāles kodeksiem sekot, bet uzsverot, ka šī personīgā ticības pārliecība ir jādemonstrē sabiedrībā ap sevi. Līdz ar to var secināt, ka Katoļu baznīcas politiskā aktivitāte izpaužas vairāk vertikāli – baznīcas hierarhijas augšgals veido baznīcas politiku un cenšas to panākt oficiāliem „sadarbības līgumiem”, savukārt protestantu baznīca izmanto vairāk horizontālās saites, ļaujot un pat mudinot lajus aktīvi iesaistīties politikā. Var diskutēt par to, kura no šīm metodēm (vertikālā vai horizontālā) ir ietekmīgāka, taču skaidrs ir tas, ka baznīca kā institūcija joprojām ir vērā ņemams sāncensis politiskajai varai.

1.2. Garīdznieku politiskās uzvedības teorētiskais ietvars

Atšķirības nostājā pret garīdznieku institūciju kā tādu, rada arī atšķirīgu nostāju no pašas baznīcas puses par to, kāda ir garīdznieku loma sabiedrībā un politikā.

Lai spētu runāt par garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti, un zināmā mērā censtos to klasificēt, faktiski ir jāatgriežas pie

⁶ René Rémond, *Religion and Society in Modern Europe* (Oxford: Blackwell, 1999), 24-26

politikas zinātnes klasikas – politiskās uzvedības un līdzdalības teorijām. Zinātniskie pētījumi politikas zinātnē, kas veikti politiskās līdzdalības izpētē, tradicionāli vairāk uzmanības, protams, pievērsuši visas sabiedrības pētījumiem, daudz mazāka uzmanība ir veltīta atsevišķām grupām un to politiskajai līdzdalībai. Tomēr jānorāda uz Sidnija Verbas un viņa kolēģu veiktajiem pētījumiem 90. gadu vidū, kas atklājuši, ka dažādas profesionālās grupas parāda „atšķirīgus politisko faktoru apveidus un līdzdalības aktivitāti” (Verba, Schlozman & Brady 1995). Viņi izdalīja četrus pamatelementus, kas saista dažādu profesionālo grupu politisko aktivitāti: (1) *personīgie resursi*, ar to saprotot sociālekonomiskos faktorus; (2) *profesionālā ideoloģija*; (3) *mobilizācija* un (4) *organizatoriskā aktivitāte*.

Kā norāda garīdznieku politiskās uzvedības teorija (Crawford & Olson 2001), tad aplūkojot garīdznieku aktivitāti jāņem vērā t.s. standarta sociālekonomiskais modelis. Kā viens no pirmajiem sociālekonomiskajiem faktoriem, kas ietekmē garīdznieku politisko uzvedību attiecībā uz personīgajiem resursiem ir **dzimums**. Garīdzniecība joprojām ir viena no tām retajām profesijām, kurā dominē vīriešu kārtas pārstāvji un sievietes ir izteiktā mazākumā (atkarībā no valsts un konfesijas rādītāji svārstās no nulles līdz ~20%), taču sievietes kas kļūst par garīdzniekiem gandrīz visos gadījumos ir arī sociālpolitiski aktīvas un pat vairāk nekā viņu kolēģi vīrieši. Otrkārt, būtiska nozīme ir arī **rasei** – šis aspekts gan vairāk attiecas uz ASV, jo līdz šim apliecinājies, ka afroamerikāņu garīdznieki ir sociālpolitiski daudz aktīvāki nekā citu rasu kolēģi. Interesanti, ka **sociālekonomiskā situācija** tikai daļēji ir uzskatāma par ietekmējošu faktoru – tā *var ietekmēt*, bet ne vienmēr ietekmē garīdznieku politisko uzvedību. Ja draudze atrodas nabadzīgā rajonā, kurā ir augsta kriminogēnā situācija, tad garīdznieki var pieņemt lēmumu par to, ka ir jāiesaistās, lai šo situāciju uzlabotu. Tāpēc pētot garīdznieku aktivitāti un darbību vienmēr ir jāņem vērā arī *draudzes atrašanās vieta*. Ceturtkārt, būtisks ir **nacionālais politiskais konteksts** – kādas ir garīdznieku teorētiskās iespējas

ietekmēt sociālpolitiskos procesus valstī. Te jānorāda, ka primāri vieglāk to ir izdarīt hierarhiskajām reliģiskajām institūcijām, tādām kā Katoļu baznīcai un Pareizticīgo baznīcai. Papildus minētajiem vēl iespējams izdalīt arī tādu sociālpolitiskās aktivitātes katalizatoru kā **personīgā harizma** jeb pievilcība. Garīdzniekiem, kuriem piemīt lielāka personīgā harizma un spēja pārliecināši formulēt politiskos jautājumus daudz veiksmīgāk padodas savas draudzes locekļus mobilizēt uz politisku rīcību.⁷ Daudzus gadus pastāvēja uzskats, ka **vecums** ir noteicošs politiskās aktivitātes faktors, jo vecāki garīdznieki vairāk iesaistās politikā un gūst lielāku draudzes atbalstu – gadu laikā viņi viens otru iepazīst un viņu starpā izveidojas uzticība, taču pēdējie pētījumi nav raduši apstiprinājumu šai hipotēzei. Politiskās uzvedības pētījumi garīdznieku gadījumā parāda, ka, jo jaunāks garīdznieks, jo viņš ir politiski aktīvāks.⁸ Ņemot vērā to, ka garīdznieki nāk no visdažādākajiem sociālajiem slāņiem, viņiem ir arī atšķirīga **izglītība**, daudzi pie tam ir bez augstākās izglītības. Lai kļūtu par garīdznieku, ne vienmēr no augstākās garīgās institūcijas puses tiek prasīta augstākā teoloģiskā izglītība. Īpaši šī situācija ir raksturīga Centrālajā un Austrumeiropā, kur PSRS laikā bija grūtības iegūt teoloģisko izglītību un kopumā bija vērojams garīdznieku trūkums. Arī garīdznieku **ienākumi** ir ļoti atšķirīgi un visbiežāk tie ir atkarīgi no draudzes lieluma.

Tas, ko S. Verba un viņa kolēģi politiskās uzvedības teorijā definēja kā grupas profesionālo ideoloģiju, garīdzniecības kontekstā iespējams definēt kā viņu **teoloģiskos uzskatus** jeb **konfesionālo piederību**. Tomēr te parādās pirmā nopietnā metodoloģiskā problēma – proti, teoloģiskie uzskati un konfesionālā piederība nav vienmēr savstarpēji korelējoši faktori. Faktiski tam tā vajadzētu būt – nerodot saskaņu teoloģiskajos jautājumos, baznīcā rodas

⁷ Sue E. S. Crawford and Laura R. Olson, "Clergy as Political Actors in Urban Contexts" in *Christian Clergy in American Politics*, ed. Sue E. S. Crawford, Laura R. Olson (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 2001), 13

⁸ James Guth et al., "The Political Activity of Evangelical Clergy in the Election of 2000: A Case Study of Five Denominations," *Journal for the Scientific Study of Religion*, Issue 42, Vol. 4 (2003):511-512

sašķeltība un kāda tās daļa atdalās un rada jaunu konfesiju vai atzaru, kas ir vienota savā nostājā. Tomēr reālā situācija parāda, ka bieži vien iespējams ieraudzīt atšķirīgus teoloģiskos uzskatus pat vienas konfesijas ietvaros. Tāpēc jāatceras, ka konfesionālā piederība ir lielais ietvars (katoļi, protestanti, pareizticīgie, evaņģēliskie kristieši), kura kontekstā var analizēt garīdznieku politisko uzvedību, taču noteikti ir jāņem vērā arī garīdznieku individuālie teoloģiskie uzskati, kas tradicionāli svārstās no konservatīviem līdz liberāliem.

Visos līdzšinējos pētījumos par garīdznieku līderību jautājumā par mobilizāciju un organizācijas aktivitātes līmeni ir konstatēta viennozīmīga sakritība, lai gan garīdznieku līderības teorijā tiek izdalīta vēl sīkāka klasifikācija (Hadden 1969, Quinley 1974). Proti, vispārinot var teikt, ka garīdznieku līdzdalība politikā saistīta ar jau minētajiem teoloģiskajiem uzskatiem, organizācijas un mobilizācijas iespējām, kā arī pašu garīdznieku politiskajiem uzskatiem.⁹ Šo trīs primāro faktoru apzīmēšanai pastāv vairākas variācijas, taču teorētisku koncepciju ir izstrādājis Teds Jelens, pamatojoties uz Dž. Guta un viņa kolēģu veiktajām iestrādēm (Guth et al 1997). T. Jelens šos pašus principus iedala trīs kategorijās: *sociālā teoloģija*, *teoloģiskā autoritāte* un *politiskās prasmes* (Jelen 2001). **Sociālo teoloģiju** ietekmē teoloģiskie uzskati un nosaka to, vai garīdznieki, kas aktīvi iesaistās sociālpolitiskajās aktivitātēs redz ciešu saistību starp savu pastorālo darbu un sekulāro politiku. Sociālā teoloģija iekļauj trīs apakšgrupas:

- 1) **Kristīgā ortodoksija** – kādi tieši ir garīdznieku teoloģiskie uzskati – vai tie ir konservatīvi, vai liberāli, tāpēc tiek skaidrota respondentu attieksme pret dažādiem teoloģiskiem apgalvojumiem (Guth et al. 1997). Pēdējās divās desmitgadēs pierādījies, ka evaņģēliskie garīdznieki, kas tradicionāli ir reliģiski konservatīvi un kurus primāri

⁹ James Guth et al., "The Political Activity of Evangelical Clergy in the Election of 2000: A Case Study of Five Denominations," *Journal for the Scientific Study of Religion*, Issue 42, Vol. 4 (2003):506

nodarbinājis jautājums par cilvēku dvēseļu glābšanu, pēdējā laikā sāk arvien vairāk iesaistīties dažādās sociālpolitiskās aktivitātēs.¹⁰

- 2) **Pilsoniskais evaņģēlijs** (T. Jelens to sauc par sociālo evaņģēliju) tiek noteikts, noskaidrojot attieksmi pret dažādiem sociāliem vai politiskiem apgalvojumiem. Pilsoniskais evaņģēlijs sasaista teoloģiskos uzskatus ar politisko līdzdalību. Tas parāda, cik lielā mērā garīdznieki ir atvērti vispārējai sadarbībai starp baznīcu un valsti.
- 3) **Pilsoniskā reliģija** tiek mērīta, noskaidrojot respondentu attieksmi pret, piemēram, tādu apgalvojumu kā: „Reliģijai ir pozitīva ietekme uz sociālo un politisko dzīvi.” Principā, kad reliģija sāk kalpot politisko ambīciju sasniegšanai, to var dēvēt par „pilsonisko reliģiju”.

Teoloģiskā autoritāte, jeb teoloģiskie uzskati ir otrs mainīgais, kas nosaka līmeni, kādā garīdznieki ir gatavi iesaistīties sociālpolitiskajos procesos. Vairumā gadījumu garīdznieki nav ieinteresēti iet pret draudzes locekļu uzskatiem – īpaši laikā, kad runājam par plurālismu un reliģiskā piedāvājuma konkurenci. No tā arī izriet, ka šajā jautājumā būtiskas atšķirības ir novērojamas protestantu un evaņģēlisko kristiešu starpā un katoļu un pareizticīgo starpā.

Politiskās prasmes ir būtiskas visos gadījumos, jo to mērķis ir, lai ikviens sabiedrības loceklis būtu sociāli un politiski aktīvs. Saskaņā jau ar teorijām politikas zinātnē, jāatzīst, ka politiskās prasmes ir pozitīvs politiskās aktivitātes katalizators un garīdznieki tam nav izņēmums. Evaņģēliskie garīdznieki šajā ziņā ir sliktākās starta pozīcijās, jo pretēji saviem katoļu un citu senāku konfesiju kolēģiem, viņi visbiežāk nav mācījušies prestižās augstākās izglītības iestādēs un kopumā viņiem ir zemāks izglītības līmenis.¹¹ Taču šo

¹⁰ Ted. G. Jelen, “Notes for a Theory of Clergy as Political Leaders,” in *Christian Clergy in American Politics*, ed. Sue E. S. Crawford, Laura R. Olson (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 2001), 18

¹¹ James Guth et al., “The Political Activity of Evangelical Clergy in the Election of 2000: A Case Study of Five Denominations,” *Journal for the Scientific Study of Religion*, Issue 42, Vol. 4 (2003):505

trūkumu viņi aizstāj ar jau pieminētajām politiskajām iemaņām, kuras, kā norāda pētījumi (Verba et al. 1995), biežāk tiek iegūtas egalitārajās draudzēs (*egalitarian low church*) – tāpat tajās, kurās pastāv horizontālās attiecības, nevis vertikālās, kā tas ir Katoļu un Pareizticīgo baznīcās. Otrs būtiskais politisko prasmju faktors ir mūsdienu modernās tehnoloģijas, kas daudzējādā ziņā ir atvieglājušas politiskās līdzdalības resursu nepieciešamību – šodien politiskā aktivitāte ir daudz lētāka nekā pirms daudziem gadiem.

Tehnoloģiju laikmetā internets un dažāda veido sociālie tīkli tiek izmantoti īpaši efektīvi, lai sasniegtu savus sociālos un politiskos mērķus. Šīs tehnoloģijas ļauj arī garīdzniekiem ļoti efektīvi iesaistīties politiskajā diskursā. No tā arī izriet jautājums par to, cik veiksmīgi garīdzniekiem izdodas savu sociālpolitisko aktivitāti pārvērst reālā draudzes locekļu rīcībā. T. Jelens izdala vairākus rādītājus: (1) *Pārlicināšana*, kas darbojas veiksmīgi, ja garīdzniekam, pamatojoties uz kopējiem reliģiskajiem uzskatiem, ir izdevies savus draudzes locekļus pārliecināt par vienotu politisko nostāju. (2) *Dienaskārtības veidošana*, ko garīdznieki var veikt, lai pārliecinātu draudzes locekļus par kāda jautājuma nozīmīgumu. Ja garīdznieki spēj kādu jautājumu nolikt draudzes dienaskārtībā, laika gaitā tas var rezultēties konkrētā rīcībā. (3) *Mobilizācija* seko tad, ja garīdzniekam augstākminētajos jautājumos ir izdevies sasniegt savu mērķi un iegūt pozitīvu nostāju, lai iedrošinātu draudzes locekļus uz politisku līdzdalību.¹²

Saskaņā ar politiskās līdzdalības „standarta sociālekonomisko modeli”, sociālpolitiski mazāk aktīvi ir tie indivīdi, kuriem nav sociālekonomisko resursu, lai kvalitatīvi piedalītos politiskajos procesos, ja vien viņiem nav spēcīgas grupas apziņas (Verba, Nie 1972).

¹² Ted. G. Jelen, “Notes for a Theory of Clergy as Political Leaders,” in *Christian Clergy in American Politics*, ed. Sue E. S. Crawford, Laura R. Olson (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 2001), 25-27

Līdz ar to rezumējot šo nodaļu var secināt, ka sekularizācija, kas radās 19. gs. līdz ar modernizācijas, urbanizācijas un plurālisma pieaugumu, radīja lielāku individualizācijas veidošanos. Tomēr pieaugošais plurālisms sadzīvē radīja plurālismu reliģiskajā piedāvājumā, tādējādi atsevišķos gadījumos radot konkurenci, modernizējot pašas baznīcas un galarezultātā palielinot piederīgo skaitu. Izteiktāk novērojama ir institucionālā, nevis individuālā sekularizācija, kas ietekmē cilvēku personīgos reliģiskos uzskatus. Tieši šī institucionālā sekularizācija un baznīcu atšķiršana no politiskajiem un sociālajiem procesiem sekmē daudzu garīdznieku politiskās aktivitātes palielināšanos, ar mērķi iespēju robežās saglabāt ne tikai institucionālo ietekmi (kas lielā mērā ir neatgriezeniski zaudēta), bet uzturēt sabiedrībā morālās vērtības. Šo uzdevumu savā ziņā atvieglo tāds faktors, kā joprojām augstie uzticības rādītāji baznīcai, t.sk. Latvijā, kas liek secināt, ka baznīcām ir lielas potences gan fragmentēto sabiedrību konsolidēt, gan arī veicināt vispārēju uzticības palielināšanu sabiedrībā.

Savukārt garīdznieku politisko uzvedību nosaka divi primārie mainīgie: *individuālie rādītāji* (personīgā pieredze, kas iegūta caur ģimeni, draudzi un garīdznieku, kurš šo draudzi vadīja) un *teoloģiskie uzskati* (sociālā teoloģija). Taču papildus jāņem vērā arī tādi mainīgie kā sociālekonomiskie faktori, teoloģiskā autoritāte un politiskās prasmes – resursu un mobilizācijas iespēju formā. Šie ir primārie kritēriji, kas ir jāņem vērā veicot pētījumu par garīdznieku politisko uzvedību un viņu sociālpolitisko aktivitāti ietekmējošos faktoros.

2. VALSTS UN BAZNĪCAS ATTIECĪBU ATTĪSTĪBAS DINAMIKA LATVIJĀ

2.1. Valsts un baznīcas vēsturiskās un institucionālās attiecības Latvijā

Baznīcas atdalīšana no valsts mūsdienās tiek uzskatīta par modernas valsts priekšnoteikumu, jo tādā situācijā tiek sekmēta vispārēja demokrātija, tolerance un plurālisms, tā kā sabiedrībai, izejot no viena reliģiska ieskata, netiek uzspiesta vienveidība un nepastāv kādas vienas reliģijas vai konfesijas dominance valstī. Aplūkojot valsts un baznīcas attiecību vēsturiski, Latvija diferencējas kā viena no retajām valstīm, kurā nekad nav norisinājušies reliģiju kari. Neskatoties uz to, ka būtisku problēmu valsts un baznīcas starpā vēsturiski Latvijā nav bijis, arī Latvijā baznīca oficiāli ir šķirta no valsts, ko nosaka LR Satversmes 99. punkts, saskaņā ar kuru ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Taču realitātē šis jautājums ir sarežģītāks un diskusijas par to, cik tālu viena vai otra institūcija drīkst iejaukties otras darbībā kļūst aktuāls ikreiz, kad kāda no pusēm uzskata, ka ir notikusi iejaukšanās, vai arī kad tiek skarti finanšu un baznīcas īpašumu jautājumi. Baznīcai Latvijā piemīt zināma ietekme, kas joprojām ir cieši saistīta ar sabiedriskajiem un politiskajiem procesiem. Šai baznīcas ietekmei ir vairākas dimensijas – gan politiski un sabiedriski institucionālā, gan garīgi-individuālā plāknē.

Analizējot baznīcas vēsturiskās attiecības ar valsti, kā būtiskākais periods ir izdalāms tieši 20. gs., kad pēc Pirmā pasaules kara sabruka impērijas un veidojās nacionālas un suverēnas valstis, t.sk. Latvija, kur sākot jau ar Satversmes Sapulci un 1. Saeimu, vienmēr ir bijušas kristīgas partijas: *Kristīgo demokrātu savienība*, *Kristīgā tautas partija* un *Kristīgi demokrātiskā partija*, kā arī daudzas citas, kuras lai arī nav oficiāli bijušas kristīgas partijas, ir iekļāvušas politisko partiju biedrus, kas bijuši gan garīdznieki, gan laji. Raksturojot periodu pēc Otrā pasaules kara, Ringolds Balodis savā 2002. gada grāmatā „Valsts un baznīca” norāda, ka Austrumu blokā baznīcas un valsts attiecībās valdīja zināma nenoteiktība. Lai saglabātu labas attiecības ar

sabiedrotajiem, PSRS tika pasludināta reliģijas brīvība, taču tā bija ārēja fasāde, Līdz ar Otrā pasaules kara beigām Latvijā, kā arī citviet Austrumeiropā, sākās 50 gadus ilgs represiju periods, kas tika īstenots kā masveida represijas kā daļa no Staļinisma politikas realizācijas.¹³ Latvijā baznīcas ierobežošana aizsākās jau 1944. gadā, kad baznīca zaudēja gan daudzus garīdzniekus, gan daudzus draudzes locekļus. PSRS totalitārais režīms realizēja baznīcai naidīgu politiku un no 1944. gada tas notika ar Reliģijas kultu lietu padomes (RKLP) pilnvarotā starpniecību. Komunistiskās politikas mērķis bija pakļaut baznīcu, nošķirt un izolēt to no sabiedrības, kas lielā mērā arī izdevās. Padomju vara daudz lielākā mērā ietekmēja baptistu, metodistu, adventistu un vecticībnieku draudzes, kas savos izmēros bija mazākas, ar skaitliski mazāku sekotāju skaitu, kā arī ierobežotiem finansiālajiem resursiem, nekā lielās tradicionālās baznīcas – katoļus, luterāņus un pareizticīgos. Draudžu īpašumi daudzos gadījumos tika konfiscēti un atdoti vai nu tradicionālajām baznīcām vai arī valstij. Savukārt draudžu struktūra padomju laikā tika sistemātiski izjaukta.¹⁴

Kā norāda Austrumeiropas vēstures un reliģijas pētnieks Frans Hopenbrauerss (*Frans Hoppenbrouwers*), sākot ar 20. gs. 70. gadiem pakāpeniski represiju skaits, kas bija vērsts pret ticīgajiem, sāka mazināties, līdz 80. gados valsts autoritātes jau ļāva noturēt dažādus piemiņas pasākumus, taču vairumā gadījumu tie bija saistīti ar atsevišķiem katoļu svētkiem vai pareizticīgo svēto piemiņas dienām. Draudžu aktivitātes tika stingri kontrolētas un to darbība bija ierobežota.¹⁵ Padomju varas politikas rezultātā līdz pat 1985. gadam statistika uzrādīja ievērojamu draudzes locekļu skaita samazināšanos, taču līdz ar neatkarības atgūšanu, atjaunošanās notika visās konfesijās. Pēc 1989. gada, līdz ar jauniegūto brīvību, radās vēlme atjaunot arī baznīcas sociālo lomu – tika domāts par to, kā atjaunot reliģiskās izglītības iespējas, teoloģisko

¹³ Ringolds Balodis, *Valsts un baznīca* (Rīga: Nordik, 2002), 324

¹⁴ Frans Hoppenbrouwers, "Romancing Freedom: Church and Society in the Baltic States since the End of Communism," *Religion, State & Society*, Vol. 27, No. 2 (Routledge, 1999), 171

¹⁵ *Ibid.*, 165

apmācību, tāpat arī domāja par kristīgo pirmsskolu un pamatskolu izveidošanu; dienas kārtībā pacēlās jautājumi par sabiedriskajām aktivitātēm, labdarību, pieeju medijiem, iesaistīšanos politiskajā dzīvē un finansiālo atbalstu. Daudzas draudzes ļoti aktīvi uzsāka savu darbību, un īpaši sekmīgas izrādījās tās, kuras saņēma palīdzību no māsu draudzēm Rietumu valstīs, vairumā gadījumu tieši no Vācijas, Zviedrijas, Anglijas un ASV. 1990. gadā Latvijas Universitātē tika atvērta savulaik slēgtā Teoloģijas fakultāte un tika atvērtas dažādu draudžu un konfesiju izglītojošās iestādes gan tādas, kas funkcionējušas starpkaru periodā pirms to slēgšanas, gan arī tādas, kas tika dibinātas pirmo reizi. Līdz ar to jāsecina, ka 90. gadu sākums kopumā vērtējams kā pozitīvs laiks Latvijas draudžu dzīvē, taču jau 90. gadu vidū bija jūtams Atmodas laika radītās eiforijas noriets. Daudzās draudzēs apmeklētāju skaits būtiski samazinājās un nācās saskarties ar daudzām problēmām. 21. gs. sākumā draudžu attīstībā vairs nav nosakāmas vienotas tendences.

Aplūkojot valsts un baznīcas attiecības no institucionālā viedokļa, jānorāda uz to, ka Latvijā valsts un baznīcas attiecības pilnībā nav definētas un daudzējādā ziņā joprojām ir nenoteiktas. Domājot par valsts un baznīcas attiecību formulējumu Satversmē, tika pieņemts lēmums, ka Latvija ir sekulāra valsts un pants par valsts un baznīcas šķirtību ir saglabājams, un tāpēc neviena konkrēta baznīca netika noteikta par vadošo valstī. Latvijas Republikas Satversmes 99. pants deklarē ikviena tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, un nosaka arī to, ka baznīca (jebkura reliģiska organizācija) ir atdalīta no valsts. Attiecīgi arī valstij un visām tās oficiālajām institūcijām jābūt neitrālām attiecībās ar reliģiskajām konfesijām. Tomēr ar šo Satversmes punktu netiek atrisinātas visas valsts un baznīcas attiecību problēmas, primāri jau tāpēc, ka 90. gados turpinājās dažādu, galvenokārt, lielo tradicionālo konfesiju vēlme nostiprināt savu statusu, un radās diskusijas par to, piemēram, kuru konfesiju pārstāvji drīkst laulāt, kuri nedrīkst un vai vispār Latvijā nav nepieciešams noteikt, kas ir „tradicionālās reliģijas” vai „tradicionālās

konfesijas”. Te jānorāda, ka juridiski šie jēdzieni nav definēti līdz pat mūsdienām. Reliģisko organizāciju likumā nav pat definīcijas, kas ir netradicionāla konfesija, vai kas ir jauna reliģiska kustība, un kā pret tādām valsts attiecas. Tieši šis aspekts nereti ir radījis problēmas starp t.s. tradicionālajām un netradicionālajām draudzēm. Lai arī valsts ir šķirta no baznīcas, baznīcas, meklējot veidus kā labāk veidot attiecības ar valsti un tās institūcijām, noslēdza individuālus līgumus, kuros arī noteikts individuālo attiecību spektrs. Kā ar pirmo, jau 2002. gada 12. septembrī, Latvijas Republikas Saeima ratificēja līgumu (bet ne konkordātu) ar Svēto Krēslu, kas aizstāja 1922. gada 30. maijā parakstīto konkordātu starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību. Visu noslēgto līgumu (izņemot Svētā Krēsla) pamatā ir līdzīga struktūra, tikai vietumis ar atšķirīgu formulējumu.

Valsts un baznīcas savstarpējo attiecību attīstībā 20. gs. ir notikušas būtiskas un dinamiskas izmaiņas. Neskatoties uz diskusijām par sekularizāciju un tās tendencēm, vairumam tradicionālo kristīgo konfesiju ir tiesības mācīt ticības mācību skolā un kopumā Latvijā tām ir iedalīta būtiska vieta sabiedrībā – tradicionālās konfesijas ir atzītas un ar tām visām ir noslēgti līgumi starp valsti, nosakot to darbības jomas.

2.2. Garīdznieku politiskā darbība Latvijā

Kopš 2002. gada, kad Saeimā tika ievēlēta *Latvijas Pirmā partija*, Latvijas politiskajā arēnā parādījās līdz tam Latvijā nelietots termins – *kristīgā politika*, tā nepieciešamību skaidrojot ar vispārējo morālo un garīgo pagrimumu, tādējādi pamatojot atsevišķu garīdznieku saskaņā nepieciešamību veidot jaunu politisku spēku. Taču aplūkojot vēsturisko garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti, atklājas, ka dažāda līmeņa draudžu laji, kā arī garīdznieki Latvijas politikā ir bijuši vienmēr. Kā norāda vēsturnieks I. Zvirgzdiņš, luterāņu, katoļu un pareizticīgo draudzes Latvijā 19. gs. paralēli

reliģiskajām funkcijām realizēja arī daļu valsts pārvaldes un administratīvo funkciju, veicot, piemēram, dažādu likumu un rīkojumu izsludināšanu caur nolasīšanu baznīcā, organizējot draudzes skolu darbu, medicīnisko apkalpošanu un pasta sūtījumu piegādi.¹⁶ Daudzas tā laika politiskās idejas nereti izskanēja arī draudžu telpās (uzsaukumi, „baznīcu demonstrācijas” u.tml.). Otrkārt, jāatceras, ka 19. gs. daudzas draudzes kļuva par nacionālo ideju kalvēm. Likumsakarīgi, ka daudzi garīdznieki sāka pievērsties politiskajiem jautājumiem, lai aktīvāk varētu proponēt sevi interesējošās nacionālās un garīgās idejas.

Aplūkojot garīdznieku sociālpolitisko darbību Latvijā, kā viens no pirmajiem piemēriem ir minams pretrunīgi vērtējais un vēlāk par valsts nodevību notiesātais luterāņu mācītājs Andrievs Niedra, taču pievērsties demokrātisko institūciju analīzei, redzams, ka, nostabilizējoties politiskajai situācijai Latvijā, mainījās arī garīdznieku loma un iesākās demokrātiska sacensība par varu un tautas pārstāvniecību. Tā, piemēram, jau Satversmes Sapulcē tika ievēlēts viens katoļu prelāts, divi luterāņu garīdznieki, kā arī rabīns Arons Bars Nuroks. Savukārt vislielākais parlamentā ievēlēto garīdznieku skaits bija 1. Saeimā, kurā kopumā visos sasaukumos bija ievēlēti 10 garīdznieki; 2. Saeimā septiņi, savukārt 3. Saeimā deviņi, bet 4. Saeimā astoņi garīdznieki. LR Satversmes Sapulcē un 1. līdz 4. Saeimā ievēlēto garīdznieku un viņu amatu un partejiskās piederības saraksts attēlots Tabulā Nr. 2.1. Aplūkojot vēstures avotus par pirmskara laika parlamenta sastāvu, redzams, ka 1922. gadā **LR 1. Saeimā** bija ievēlēti 12 deputāti no četrām t.s. kristīgajām partijām: *Latgales kristīgo zemnieku savienība* (6), *Kristīgā nacionālā savienība* (4), *Zemgales katoļu saraksts* (1), *Vecticībnieku centrālā komiteja* (1).

¹⁶ Indulis Zvirgzdiņš, „1905. gads Lazdonas draudzē.” Raksts no starptautiskas konferences „Informācija, revolūcija, reakcija: 1905-2005,” Materiālu krājums, Rīga: 2005. gada 23.-25. novembris, http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/651/indulis_zvirgzdins_1905_gads_lazdonas_draudze.pdf?sequence=1, 141

Tabula Nr. 2.1
LR Satversmes Sapulcē un 1.-4. Saeimā ievēlētie luterāņu, katoļu, baptistu, pareizticīgo un jūdaistu garīdznieki

Satversmes Sapulce	1. Saeima	2. Saeima	3. Saeima	4. Saeima
1920. gads	1922. gads	1925. gads	1928. gads	1931. gads
Francis Trasuns (LKZS), prelāts	Bernards Kublinskis (ZKS), bīskaps	Bernards Kublinskis (KKZP), bīskaps	Alfons Pastors (KZKF), prāvests	Alfons Pastors (KZKF), prāvests
Kārlis Irbe (KNS), prāvests	Jezups Rancāns (LKZS), bīskaps	Alfons Pastors (KKZP), prāvests	Jezups Rancāns (KZKF), bīskaps	Jezups Rancāns (KZKF), bīskaps
Kārlis Kellers (VDP), mācītājs	Francis Trasuns (LKZS), prelāts	Jezups Rancāns (KKZP), bīskaps	Kārlis Beldavs (KASF), mācītājs	Kārlis Beldavs (KASF), mācītājs
Arons Bars Nuroks (ŽBG), rabīns	Paulis Gailītis (LZS), mācītājs	Francis Trasuns (LgDP), priesteris	Jēkabs Ņullits (KASF), mācītājs	Visvaldis Sanders (KASF), mācītājs
-	Teodors Grīnbergs (KNS), bīskaps	Jānis Ģībietis (LZS), mācītājs	Visvaldis Sanders (KASF), mācītājs	Jānis Teriņš (KASF), mācītājs
-	Kārlis Irbe (KNS), prāvests	Jānis Pommers (PVKAOB), arhib.	Ēvalds Rimbenieks (KDĻS), mācītājs	Ēvalds Rimbenieks (KDĻS), mācītājs
-	Kārlis Kellers (LVBP), mācītājs	Markus Nuroks (COM), rabīns	Jānis Pommers (PVVAKOF), arhib.	Jānis Pommers (PVVAKOF), arhib.
-	Jēkabs Ņullits (KNS), prāvests	-	Markus Nuroks (COM), rabīns	Markus Nuroks (COM), rabīns
-	Visvaldis Sanders (KNS), mācītājs	-	Arons Nuroks (COM), rabīns	-
-	Markus Nuroks (ŽANB), rabīns	-	-	-

Avots: Apkopots, izmantojot Latvijas Satversmes Sapulces (1925) un LR Saeimas Stenogrammas. Rīga: LR Saeimas izdevums, 1922, 1925, 1928, 1931.

Katoļi	Luterāņi	Baptisti	Pareizticīgie	Jūdaisti
--------	----------	----------	---------------	----------

COM – Cionistu organizācija „Misrachi”, KASF – Kristīgā apvienība un strādnieku frakcija, KDĻS – Kristīgo darba ļaužu savienība, KKZP – Katoļu un kristīgo zemnieku partija, KNS – Kristīgā nacionālā savienība, KZKF – Kristīgo zemnieku un katoļu frakcija, LgDP – Latgales demokrātu partija, LKZS – Latgales kristīgo zemnieku savienība, LVBP – Latvijas vācu baltiešu partija, LZS – Latvija Zemnieku savienība, PVKAOB – Pareizticīgo vēlēšanu un kievu un apvienoto organizāciju bloks, PVVAKOF – Pareizticīgo un vec ticībnieku vēlēšanu un apvienoto krievu organizāciju frakcija, VDP – Vācu demokrātu partija, ZKS – Zemgales katoļu saraksts, ŽANB – Žīdu apvienotais nacionālais bloks, ŽBG – Žīdu bezpartejiskā grupa.

1925. gada 2. Saeimas vēlēšanās kristīgo partiju skaits bija pieaudzis no četrām partijām līdz piecām un to ievēlēto deputātu skaits līdz 13. 1928. gada 3. Saeimas vēlēšanās ievēlētie deputāti turpināja veidot partijas ar jauniem nosaukumiem, tādējādi kristīgo partiju skaitu palielinot līdz seši, bet ievēlēto deputātu skaitu līdz 17. Papildus 3. Saeima izcēlās ar to, ka tajā darbojās divi jūdaistu rabīni – Arons Nuroks un Markus Nuroks no Cionistu organizācijas „Misrachi”. LR 4. Saeimas vēlēšanas iezīmējās ar zināmu politisko partiju institucionalizāciju, jo kristīgo partiju nosaukumi bija stabilizējušies un saglabājās tādi paši kādi tie bija bijuši 3. Saeimā. Otrkārt, arī deputāti – garīdznieki bija praktiski tie paši, ja neskaita vienu nomaiņu,

savukārt „kristīgo” deputātu skaits bija lielākais visos četros sasaukumos – 18. Jānorāda arī, ka divi luterāņu mācītāji arī bijuši LR Izglītības ministri – mācītājs Pauls Gailītis (1923. gada 27. janvāris — 1923. gada 19. jūnijs) un mācītājs Kārlis Beldavs (1934. gada 18. marts — 1934. gada 15. maijs).

Raksturīgākā iezīme, kas atklājas, pētot 5.-11. Saeimā ievēlēto garīdznieku skaitu un salīdzinot to ar pirmskara Saeimām, ir tā, ka garīdznieku skaits pēc neatkarības atgūšanas parlamentā bija būtiski samazinājies, nepārsniedzot vienlaicīgi trīs mācītājus. Otra raksturīgā iezīme ir tā, ka, kopš neatkarības atgūšanas, nevienā Saeimā nav ievēlēts nevienš katoļu, pareizticīgo vai jūdaistu garīdznieks, ko labi parāda Tabula Nr. 2.2.

Tabula Nr. 2.2

LR 5.-11. Saeimā ievēlētie luterāņu un baptistu mācītāji

5. Saeima	6. Saeima	7. Saeima	8. Saeima	9. Saeima	10. un 11. Saeima
1993. gads	1995. gads	1998. gads	2002. gads	2006. gads	2010.-11 gads
Olafs Brūvers (LKDS)	Olafs Brūvers (DPS)	Aida Prēdele (TB/LNNK)	Ainars Baštiks (LPP)	Ainars Baštiks (LPP/LC)	-
Andris Grots (LKDS)	Modris Plāte (L)	-	Jānis Šmits (LPP)	-	-
Aida Prēdele (LKDS)	Aida Prēdele (LZS)	-	-	-	-

Avots: Apkopots, izmantojot datus Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapā www.cvk.lv

Luterāņi	Baptisti
----------	----------

DPS – Demokrātiskā partija „Saimnieks”, L – Tautas kustība „Latvijai”, LKDS – Latvijas Kristīgo demokrātu savienība, LPP – Latvijas Pirmā partija, LPP/LC – Latvijas Pirmās partijas „Latvijas Ceļš” vēlēšanu apvienība, LZS – Latvijas Zemnieku savienība, TB/LNNK – Apvienība „Tēvzemei un Brīvībai”/LNNK

Atjaunojot neatkarību, 5. Saeimā tika ievēlēts ārzemju latviešu baptistu mācītājs Olafs Brūvers un luterāņu mācītāja Aida Prēdele un Aivaram Jerumanim (LKDS) noliekot deputāta mandātu, viņa vietā nāca Amerikas latvietis, luterāņu mācītājs Andris Grots. 6. Saeimā gan Olafam Brūveram, gan Aidai Prēdelei (sākumā KDS, vēlāk TB) pievienojās arī luterāņu mācītājs Modris Plāte, taču jāmin arī Pauls Kļaviņš un Māris Vītols, kuri, lai gan nebija mācītāji, tomēr masu medijos bieži tika atspoguļoti kā baznīcu pārstāvji. 7. Saeimā darbojās vairs tikai Aida Prēdele un Māris Vītols, toties par jaunizveidotās Jaunās Kristīgās partijas priekšsēdētāju bija kļuvis tolaik luterāņu mācītājs Guntis Dišlers. Tieši šajā laikā krasi samazinājās Latvijas

Kristīgo demokrātu savienības popularitāte un vēlētāju atbalsts. Taču 7. Saeimas vēlēšanās ar 7,3% tika ievēlēta *Jaunā partija*, kas 2001. gadā tika pārdēvēta par *Jauno Kristīgo partiju* un ir uzskatāma par 8. Saeimas *Latvijas Pirmās partijas*, sauktas par „mācītāju partijas” priekštecī. **8. Saeimā** ievēlēto garīdznieku skaits, lai arī bieži no mediju puses tika pasniegts kā ievērojams, t.i. divi – Ainars Baštiks un Jānis Šmits, faktiski nav lielākais kāds bijis. Jāpiebilst, ka kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas vietējo pašvaldību domes deputāti ir bijuši baptistu mācītāji Valdis Obersts Jaunjelgavā, Aivars Šķuburs Talsos, Artūrs Šķuburs Liepājā un Lauris Karlsons Mērsragā. Būtiska atšķirība atklājas ar metodistu un adventistu garīdzniekiem, kas, tā kā ir skaitliski mazas grupas, nekādus politiskus amatus līdz šim nav ieņēmuši.

Politiskus amatus pirmskara Latvijā ieņēma vairāki katoļu garīdznieki. Ja šobrīd spēkā esošais Katoļu baznīcas Kanonisko likumu kodekss 285.3 kanonā aizliedz garīdzniekiem ieņemt amatus civilā sabiedrībā, tad, lai arī 1917. gada kodekss 139. kanonā noteica klēra locekļiem *izvairīties* no savam stāvoklim neatbilstošām aktivitātēm, tomēr vietējais bīskaps *varēja* pieļaut iesaistīšanos politiskā darbībā. Nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij, viena no nozīmīgākajām izmaiņām bija tā, ka „Katoļu baznīcas garīdzniekiem [bija] ļauts darboties politiskajās partijās un Latvijas parlamentā”.¹⁷

Pareizticīgās baznīcas attiecības ar Latvijas valsti arvien apgrūtinājies fakts, ka pareizticība Latvijā bieži ir tikusi asociēta kā „krievu reliģija”, tādējādi piesot šajās attiecībās sarežģītu nacionālās identitātes faktoru. Starpkaru perioda Latvijā attieksme pret LPB bija aizdomu pilna un kopumā nosodoša – tika likvidētas pareizticīgo reliģiskās iestādes, daudzi īpašumi tika atsavināti LPB un nodoti īpašumā katoļiem vai luterāņiem, vai arī iznīcināti.¹⁸ Tieši šo notikumu rezultātā, LPB pieņēma lēmumu virzīt uz Saeimu LPB pārstāvi un veicināt LPB legalizāciju Latvijā, tādējādi 2. Saeimā panākot LPB arhibīskapa

¹⁷ Vladislavs Malahovskis, „Katoļu Baznīcas politiskās aktivitātes neatkarīgajā Latvijā,” *Via Latgalica*, Vol. 2 (Rēzeknes Augstskolas Reģionālistikas institūts, 2009):80

¹⁸ Jānis Kalniņš, *Svētais Rīgas Jānis* (Rīga: Jumava, 2001), 106

Jāņa Pommera ievēlēšanu. Kopš neatkarības atjaunošanas pareizticīgo garīdznieki nav bijuši ievēlēti nevienā Saeimā (vienīgi 1990. gadā LR Augstākā padomē bija ievēlēts pareizticīgo garīdznieks Aleksejs Zotovs).

Vecticībniekus varētu raksturot kā vienu no noslēgtākajām kristīgajām konfesijām Latvijā. Kopš neatkarības atjaunošanas joprojām neviens vecticībnieku garīdznieks nav iesaistījies aktīvajā politikā, taču gan Saeimā, gan vietējās pašvaldībās bijuši ievēlēti vecticībnieku laji. 2001. gadā Rīgas domes vēlēšanās startēja „Krievu partija”, kuras sarakstā lielākā daļa kandidātu bija vecticībnieki un pareizticīgie. Kā ievērojamākie mūsdienu vecticībnieku pārstāvji ir minami Ivans Ribakovs (LR 8.- 11. Saeimas deputāts), Ivans Klementjevs (9.- 11. Saeimas, RD deputāts), kā arī Rēzeknes Vecticībnieku kapu draudzes padomes priekšsēdētājs Vladimirs Nikonovs (10.-11. Saeimas deputāts). 11. Saeimas vēlēšanās no ŠRP saraksta trešo reizi startēja, taču netika ievēlēts arī Rīgas Dieva Parādīšanās Pomoras Vecticībnieku draudzes padomes loceklis un Latvijas Vecticības institūta direktors Pjotrs Aleksejevs.¹⁹ Lai arī no analizētajām konfesijām vienīgi LVPB garīdznieki oficiāli neiesaistās politiskajos procesos un savu vēlētāju pārstāvniecībā, tomēr nevar runāt par pilnīgu viņu šķirtni no valsts politiskajiem vai sociālajiem procesiem.

Apkopojot analīzi par protestantu un evaņģēlisko kristiešu draudžu garīdznieku vēsturisko darbību Latvijā, nākas secināt, ka pirmskara Latvijā, kur Saeimā garīdznieki veidoja apmēram 10% no deputātu kopskaita, nedaudz vairāk kā puse, jeb 17 no 38 bija luterāņu (7) un baptistu (2) garīdznieki. Būtiski norādīt, ka viņu darbība 1.-4. Saeimas laikā bija aktīvāka, nekā 5.-11. Saeimā, kas varētu būt skaidrojams ar vairākiem faktoriem: *Pirmkārt*, starpkaru periodā garīdznieki bija vieni no sabiedrības izglītotākajiem un inteliģentākajiem pārstāvjiem, kas kopumā baudīja plašu sabiedrības uzticību

¹⁹ Jesajas61.lv „Kandidāti. Pjotrs Aleksejevs.” Portāls Jesajas61.lv, www.jesajas61.lv/lv/kandidati/pjotrs_aleksejevs

kā tautas priekšstāvji. Tādējādi daudzi no viņiem bijuši arī vietējo pilsētu mēri un ieņēmuši citus sabiedriskus amatus. *Otrkārt*, viņiem pastāvēja plašas mobilizācijas iespējas, kas skaidrojams ar tā laika tradīcijām, kad lielākā daļa sabiedrības regulāri gāja uz dievkalpojumiem. Tas ļāva garīdzniekiem pakļaut apmeklētājus savai retorikai, t.sk. politiskai aģitācijai. *Treškārt*, situācija ir būtiski mainījusies no institucionālā viedokļa, jo tolaik nepastāvēja 5% vēlēšanu barjera un līdz ar to iekļūšana Saeimā bija ievērojami vienkāršāka. Kopš 5% vēlēšanu barjeras ieviešanas redzams, ka, lai gan vēlēšanās kandidējuši arī citi garīdznieki, viņiem iekļūt parlamentā nav izdevies tāpēc, ka viņu pārstāvošais politiskais spēks nav guvis nepieciešamo sabiedrības atbalstu.

Aplūkojot katoļu un pareizticīgo garīdznieku sociālpolitisko aktivitāti redzams, ka gan priesteri Francis Trasuns un Jezups Rancāns, gan arhibīskaps Jānis Pommers bija vērā ņemamas personības un daļa no tā laika sabiedrības inteligences, kas ap sevi spēja pulcēt plašas cilvēku masas, tādējādi kļūstot arī par politiskās elites pārstāvjiem, kas aktīvi iestājušies par savu konfesiju interešu aizstāvību. Kopumā var secināt, ka katoļu garīdznieki politiskajos procesos iesaistījušies vairāk personīgo interešu vadīti, tādējādi veidojot veselīgu konkurenci; savukārt pareizticīgie – apzināti izvirzot vienu pārstāvi, ar mērķi lai tiktu aizstāvētas pareizticīgo intereses Latvijā. Vecticībnieku garīdznieki turpretī jau kopš 20. gadiem ir turējušies šķirti no politikas, vienlaicīgi šī darba veikšanu uzticot vecticībnieku lajiem.

Kopš neatkarības atjaunošanas iezīmējas tas, ka Saeimā ievēlēti ir tikai protestantu un evaņģēlisko kristiešu draudžu garīdznieki. Piedevām savas politiskās aktivitātes gan protestantu garīdznieki, gan laji aktīvi sāka izrādīt vēl padomju gados, kad draudzēs atbalstu guva dažādi disidenti un citi aktīvistī. Kopš neatkarības atjaunošanas, parlamentā vienlaicīgi nav bijis vairāk par trīs garīdzniekiem, piedevām pēdējās divās Saeimās nav ticis ievēlēts neviens garīdznieks.

3. GARĪDZNIEKU POLITISKĀ UZVEDĪBA LATVIJĀ

3.1. Garīdznieku sociālpolitiskās uzvedības vispārējs raksturojums: 2002-2012

Sekojošā līdži masu mediju veidotajai dienaskārtībai, redzams, ka salīdzinoši bieži, un jo īpaši priekšvēlēšanu laikā, medijos parādās ziņas par kristīgo konfesiju garīdznieku politiskajiem uzskatiem un nereti arī viņu rīcību. Vairumā gadījumu šie uzskati ir saistīti ar aktuāliem notikumiem, kas norisinājušies valstī. Taču ir arī gadījumi, kad medijos ziņots par politisko aģitāciju, kas notikusi vienā vai otrā draudzē. Līdz ar to secināms, ka pirmskara tradīcijas turpina pastāvēt un Latvijas kristīgo draudžu dzīve nav apolitiska, tā kā daudzi garīdznieki priekšvēlēšanu laikā izvēlas paust savu politisko nostāju un reizēm pat norāda uz sev tīkamiem politiskajiem spēkiem.

Atskatoties uz garīdznieku darbības atspoguļojumu periodiskajos izdevumos pēdējos 10 gados, rakstos manāms duāls situācijas atspoguļojums – proti, periodā līdz 2006. gadam pārsvarā tiek ziņots par politiķu un politisko partiju iniciētu politisko aģitāciju. Savukārt pēc 2006. gada tajos gadījumos, kad ziņo par politisko aģitāciju, kas notikusi Latvijas dievnamos, parādās informācija, ka to ir iniciējuši paši garīdznieki. Saprotams, ka šis jautājums ir strīdīgs, jo, lai kādas politiskās partijas locekļi veiktu politisko aģitāciju baznīcās, tiem būtu jāsaņem vismaz vietējās garīdzniecības akcepts – tādējādi arī laika periodā pirms 2006. gada var runāt par garīdzniekiem kā par pasīviem politiskās aģitācijas atbalstītājiem. Var runāt par situācijām, kad politisko aģitāciju baznīcās ir iniciējušas politiskās partijas un to biedri; kā arī, kad garīdznieki ir iniciējuši aģitāciju baznīcās.

Politisko partiju un to biedru iniciēta politiskā aģitācija baznīcās:

2001. gada decembrī mediji ziņoja par to, ka partijas *Jaunais laiks* priekšsēdētājs Einars Repše Jēkabpils Sv. Miķeļa ev. lut. baznīcas kancelē aizlūdzis par priekšā stāvošajām Saeimas vēlēšanām. Šis bija viens no pirmajiem publiski zināmajiem gadījumiem kopš neatkarības atjaunošanas, kad politiskie aktori izmantoja baznīcas kanceli, kā rupu politisko aktivitāšu

popularizēšanai. Situācija ar Einaru Repši Jēkabpils ev. lut. baznīcā atkārtojās identiski 2004. gadā pirms Eiropas Parlamenta vēlēšanām.²⁰ Bet minamas arī citas līdzīgas situācijas: pirms 8. Saeimas vēlēšanām partijas *Jaunais laiks* pārstāvji devās uz Doma baznīcu, lai nodotu zvērestu, apņemoties kalpot Latvijas tautai, rīkoties saskaņā ar Latvijas likumiem, kā arī sekot kristīgajām vērtībām. Pirms 8. Saeimas vēlēšanām arī *Latvijas Pirmā partija* izmantoja baznīcas tēlu, lai popularizētu partiju, partijas dibināšanas kongresā ar uzrunu aicinot uzstāties LRKB kardinālu Jāni Pujatu. 2004. gada Ziemassvētkos *Diena* ziņoja, ka Rīgas Jāņa ev. lut. baznīcā pēc dievkalpojuma draudzes namā bija iespēja tikt ar LPP pārstāvjiem – Saeimas deputātiem Jāni Šmitu un Intu Feldmani. Zināms, ka augstākminētie politiķi uzrunājuši arī pareizticīgās draudzes locekļus Pārdaugavas Trijādības baznīcā. Tāpat arī TB/LNNK meklēja atbalstu pie kristīgajām baznīcām. Laikraksts *Diena* ziņoja par to, ka Balvu rajona Baltinavas Katoļu baznīcas priekštelpā ziņojumu stenda paziņojumā minēts, ka „partija TB/LNNK ir mūsējie, jo ziedojuši Ls 5 350 draudzes nama ēkas projektam”.²¹ Neilgi pirms 2005. gada pašvaldību vēlēšanām arī partijas *Latvijas ceļš* Ķekavas priekšvēlēšanu reklāmas materiālos izmantojusi Doles-Ķekavas luterāņu baznīcas ēku. Arī pirms 10. Saeimas vēlēšanām nodibinātā politiskā apvienība „Par Labu Latviju!”, turpināja izmantot sadarbību ar baznīcām, izmantojot visus tos jautājumus, par kuru aktualitāti jau iepriekš viņi bija pārliecināti, ka varēs saņemt kristīgo vadītāju atbalstu.

Diskusijās par to, vai politiķi iet pie garīdzniekiem, vai garīdznieki iet pie politiķiem, Jānis Šmits savulaik norādījis, ka dažādo draudžu garīdznieki paši ir tie, kas aicinot politiskās partijas uz dievnamiem. Arī LELB arhibīskaps to nenoliedz un norāda, ka uzskata to par likumsakarību, jo „šī partija [LPP]

²⁰ Santa Raita, „Baznīcu izmanto politikajās cīņās.” *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2004. gada 20. aprīlis, 1

²¹ Anna Rancāne, Ināra Egle, Dita Arāja, „Politiku slavināšanai izmanto dievnamu.” 23.12.2004. *Diena*. <http://www.diena.lv/arhivs/politiku-slavinasanai-izmanto-dievnamu-12260308>

atviegloties daudzu baznīcu likteni, un sakrālais tūrisms Latvijā ir guvis milzīgas atskaņas”;²² piedevām baznīcai ir savas intereses, ko tā ar pietuvināšanos partijām cenšas realizēt. Taču jautājums nav tik vienoizīmīgs, jo ir ziņots arī par gadījumiem, kad politisko partiju pārstāvji ir vērsušies pie draudžu vadītājiem ar lūgumu ļaut uzstāties baznīcās.²³

Garīdznieku iniciēta politiskā aģitācija baznīcās: Kā jau iepriekš minēts, sākot ar 2006. gadu izteikti izdalās tas, ka politiskā aģitācija, kas novērota baznīcās vairs nav tik tieša – parādās daudz mazāk politiķu un vairāk tiek ziņots par vispārējiem garīdznieku aicinājumiem piedalīties vēlēšanās. Grūti pateikt, kāds tieši tam ir iemesls – iespējams, mediji izvēlējušies atspoguļot aģitāciju baznīcās no cita skatupunkta; vai arī lielākā daļa garīdznieku bija vīlušies LPP darbībā un tāpēc nolēmuši neatbalstīt vienu konkrētu politisko spēku.

2006. gadā pirms 9. Saeimas vēlēšanām medijos bija vairāki ziņojumi par politisko aģitāciju, kas notikusi draudžu dievkalpojumos. Primāri tika ziņots par to, ka garīdznieki aicina doties uz vēlēšanām, lai atbalstītu kristīgās vērtības, bet atsevišķās draudzēs tiek norādīts, par kuru partiju būtu vēlams balsot.

Izmantojot Lursfot periodisko izdevumu datubāzi un veicot periodisko izdevumu analīzi, jāsecina, ka starp dažādo Latvijā tradicionālo konfesiju garīdzniekiem un valsts pārstāvjiem notiek diskusijas, skarot visdažādākās politiskās un sociālās dzīves sfēras, taču kopumā izdalās garīdznieku ieinteresētība četros konkrētos jautājumos, kas, izejot no periodisko izdevumu analīzes, parādās dienas kārtības augšgalā.

²² Anna Rancāne, Ināra Egle, Dita Arāja, „Politiku slavināšanai izmanto dievnamu.” 23.12.2004. *Diena*. <http://www.diena.lv/arhivs/politiku-slavinasanai-izmanto-dievnamu-12260308>

²³ Ibid.

Pirmkārt, *kristīgās vērtības* – kristīgās baznīcas interesējošs, bet nedefinēts jēdziens, kas, iespējams, iekļauj pārējās trīs un vēl citas tēmas. Iestājas visas analizētās konfesijas. Otrkārt, *ģimenes vērtības* – līdzīgi kā ar kristīgām vērtībām, ģimenes vērtības bieži tiek pretnostatītas seksuālo minoritāšu jautājumiem un tiek saprastas kā aktivitātes pret homoseksuālu tiesībām, jeb pret to, lai homoseksuāliem pāriem tiktu piešķirtas tādas pašas tiesības kā heteroseksuāliem pāriem attiecībā uz laulībām un, piemēram, bērnu adopciju. Par ģimeņu atbalstīšanu medijos nerunā LPB un LVPB, savukārt pret homoseksuālu laulību un adopcijas tiesībām klusē LVPB. SDALDS un LAMB. Treškārt, *izglītības jautājumi* – primāri attiecas uz ticības mācības ieviešanu skolās un tāpat kā ģimenes atbalsta jautājumos par šo tēmu klusē LPB un LVPB. Ceturtkārt, *integrācijas jautājumi*, kas skar nacionālos aspektus un integrāciju. No vienas puses, visas kristīgās konfesijas atbalsta iecietības veicināšanu, integrāciju un tiltu būvēšanu starp sašķeltajām sabiedrības grupām. Tajā pašā laikā faktiski tieši šis jautājums atšķirībā no pārējiem demonstrē to, ka starp kristīgajām konfesijām nepastāv viens viedoklis. LPB un LVPB šo jautājumu lielā mērā saista ar pareizticīgo Ziemassvētku brīvdienu ieviešanu, kā arī papildus valsts valodas jautājumā atbalsta divvalodības ieviešanu un pilsonības piešķiršanu nepilsoņiem, savukārt pārējo kristīgo konfesiju vadītājiem ir atšķirīgs viedoklis un daži to pat traktē kā pretvalstisku rīcību.

3.2. Latvijas garīdznieku politiskā uzvedība: empīriskais pētījums

3.2.1. Empīriskā pētījuma konceptuālais un metodoloģiskais pamatojums

Promocijas darba empīriskais pētījums balstīts uz pieņēmumiem, kas izriet no darba teorētiskajā daļā izklāstītajām Sidnija Verbas, Kejas Šlozmanes un Henrija Breidija atziņām par dažādu profesionālo grupu politisko uzvedību. Papildinot šos politiskās uzvedības teorētiskos pamatprincipus ar Džeimsa

Guta, Teda Jelena u.c. politikas un reliģijas pētnieku izstrādātajām garīdznieku politiskās uzvedības teorijām, un adaptējot tos pētījumā par garīdznieku politisko uzvedību Latvijā, kā svarīgākie pētāmie politisko uzvedību ietekmējošie faktori tiek izvirzīti sekojoši kritēriji: (1) *Personīgie resursi*, jeb sociālekonomiskie faktori. (2) *Profesionālā ideoloģija* – konfesionālā piederība un teoloģiskā uztvere. (3) *Mobilizācija* – draudzes lielums kā būtisks kritērijs, kas sniedz iespēju regulāri aicināt citus pilsoņus un sabiedrības locekļus uz noteiktu politisku darbību. (4) *Organizatoriskā aktivitāte*, jeb politiskā uzvedība gan savas profesionālās vides ietvaros, gan ārpus tās. Tādējādi darba empīriskā pētījuma ietvaros būs iespējams identificēt gan garīdznieku *politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti* (H1), gan politisko uzvedību primāri *determinējošos* faktorus (H2), gan arī politisko uzvedību *stimulējošos* faktorus (H3 un H4).

Pētījuma metodoloģija: Darbā izvirzīto mērķu sasniegšanai un hipotēžu pārbaudei promocijas darba empīriskajā pētījumā izmantota kvantitatīvā metode – anketēšana. Kvantitatīvo datu agregācija un operacionalizācija ļauj noskaidrot Latvijas garīdznieku politisko uzvedību un to ietekmējošos faktorus. Tā kā promocijas darba ietvaros gan darba lauks (noteiktas konfesijas), gan pētījuma objekts (garīdznieki) ir skaidri definēti, tad pētīta tiek tikai šo aktoru politiskā uzvedība un ar korelāciju palīdzību tiek meklēti viņu politisko uzvedību determinējoši faktori.

Kvantitatīvā pētījuma datu ieguves metode un izlase: Lai salīdzinātu tradicionālo konfesiju garīdznieku politisko uzvedību Latvijā, tika veikts garīdznieku sociālpolitiskās aktivitātes kvantitatīvais pētījums, veicot mērķa populācijas aptauju pēc mērķtiecīgās (nevarbūtīgās pieejamās) izlases. Kvantitatīvā pētījumā veiktajā laika periodā LELB kalpoja 209 garīdznieki, LRKB – 166, LPB – 97, LBDS –88, LVPB – 36, SDALDS – 29 un LAMB – 11 garīdznieki, tādējādi sākotnējā ģenerālkopa bija N=636. Ņemot vērā to, ka ģenerālkopa ir skaitliski maza, mērķis bija aptaujāt pēc iespējas lielāku

garīdznieku skaitu no visas Latvijas. Lai pēc iespējas sekmīgāk apzinātu visus respondentus, darba gaitā izstrādātās anketas tika izplatītas katras attiecīgās konfesijas garīdzniekiem caur katras konfesijas sinodēm. Vienīgi LRKB un LPB vadība atteica sadarbību pētījuma nolūkos. LVPB Centrālās padomes priekšsēdētājs A. Žilko, izskatot anketas saturu norādīja, ka vairāki jautājumi anketā ir nepieņemami. Vienojoties par anketas saturu, A. Žilko piekrita pētījumam, bet lūdza, lai anketas izplatīšanai LVPB kalpotājiem tiktu nosūtītas viņam personīgi, kas arī tika izdarīts. Diemžēl no vec ticībniekiem netika saņemta atpakaļ neviena aizpildīta anketa, un tā kā viņu kontaktinformācija citur nebija pieejama, tad LVPB garīdzniekus no kvantitatīvā pētījuma nācās izslēgt. LPB Sinode, izskatot anketas saturu, atteica sadarbību jebkādā formā un pēc personīgās tikšanās ar LPB Sinodes sekretāru, igumenu Jāni (Sičevskis) norādīja, ka nevēlas, lai viņu garīdznieki tiktu aptaujāti un lai tiktu pētīta LPB darbība Latvijā. Tā kā LPB garīdznieku kontaktinformācija citur nebija pieejama, LPB garīdzniekus no kvantitatīvā pētījuma nācās izslēgt.

Kvantitatīvais pētījums par garīdznieku politisko uzvedību Latvijā tika veikts laika posmā no 2011. gada oktobra, līdz 2012. gada jūnijam, izmantojot kvantitatīvo aptauju ar slēgtā un atvērtā tipa jautājumiem (strukturētā anketēšana). Gadījumos, kad anketas tika aizpildītas elektroniski (LELB, LBDS, LRKB), uzaicinājums tika nosūtīts divas reizes, ar divu nedēļu intervālu. Kopumā pētījumā tika saņemta 131 aizpildīta anketa, respondentu skaitam sadaloties atbilstoši tam, kā norādīts tabulā 3.1.

Tabula Nr. 3.1

Empīriskā pētījuma garīdznieku ģenerālkopa un aizpildīto anketu skaitu

Konfesija	Garīdznieku N=	Aizpildīts n=	Procenti no N %
LELB	209	58	27,8
LRKB	166	13	7,8
LBDS	88	31	35,2
SDALDS	29	22	75,9
LAMB	11	7	63,6
KOPĀ	503	131	26,0

Avots: Autores izveidota tabula, izmantojot empīriskajā pētījumā iegūtos datus.

Ņemot vērā to, ka pētījuma mērķiem netika saņemtas atbildes no LPB un LVPB garīdzniekiem, tad sākotnēji plānoto konfesionālo salīdzinājumu visu kristīgo tradicionālo konfesiju starpā, izmantojot tikai šo pētījuma metodi nav iespējams pārbaudīt. Rezultātu reprezentativitāte tika nodrošināta, nosakot izlases kļūdu un sverot iegūtos rezultātus. Ja pieņem to, ka atsaucība no katoļu garīdznieku puses bija zema (7,8%) un viņu sniegtā informācija pētījumā faktiski nav iekļaujama un interpretējama kā reprezentatīva un uzticama, tad var pieņemt, ka, ja ģenerālās kopas apjoms ir $N=337$ un populācijas izlases vērtība ir $n=118$ (35,8%), tad ar 95% ticamību pie fiksētas kļūdas $\alpha = 0,05$, ticamības intervāls ir 6,9. Vienlaicīgi jānorāda, ka intereses un salīdzināšanas nolūkos katoļu garīdznieku atbildes tiks iekļautas pētījuma rezultātu analīzē, taču jāņem vērā, ka dati par LRKB garīdzniekiem nav uzskatāmi par reprezentatīviem un norāda tikai uz iespējamām tendencēm katoļu garīdzniecībā. Realizētais izlases apjoms $n=118$ ir uzskatāms par pietiekamu. Pētījumā iegūtie dati apstrādāti ar IBM programmu *SPSS Statistics, Version 20.0*.

Kvantitatīvā pētījuma saturs: Pētījuma anketa sastāvēja no ievada, kura ietvaros respondenti tika iepazīstināti ar pētījuma mērķi, noteikumiem, tika informēti par pētījuma konfidencialitāti un lūgumu aizpildīt anketu. Anketā kopumā tika uzdoti: A) 19 slēgtā tipa jautājumi, kas bija koncentrēti uz empīriskā pētījuma interesējošās problēmas būtību par garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti. Šie jautājumi iedalījās trīs blokos: I daļa – centās rast atbildi uz jautājumiem par politisko kultūru un politisko uzvedību, iekļaujot jautājumus par politisko identifikāciju, konvenciālās un nekonvenciālās politiskās līdzdalības formām, uzticēšanās līmeni politiskajām institūcijām u.c. politisko kultūru ietekmējošiem faktoriem (caur afektīviem un evaluatīviem apgalvojumiem par politiku un reliģiju, kā arī valsts un baznīcas attiecībām Latvijā). II daļa – skaidroja garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitiskās līdzdalības formas draudzes ietvaros. III daļa – skaidroja

garīdznieku sociālo teoloģiju. B) Divi atvērtā tipa jautājumi, ar kuru palīdzību pētījums centās noskaidrot kā garīdznieku vecāki ir ietekmējuši viņu politisko līdzdalību, proti, par un vai kādām tēmām vecāki runāja par pastāvošo politisko iekārtu – kāda bija viņu attieksme pret politisko iekārtu; otrs jautājums attiecās uz garīdznieku vērtējumu par to, kāda viņu skatījumā ir baznīcas loma valstī mūsdienās. C) Sociāldemogrāfiskie jautājumi par garīdznieku dzimumu, vecumu, kalpošanas ilgumu, draudzes atrašanās vietu u.tml.

Kvantitatīvā pētījuma respondentu raksturojums: Tā kā pētījumā tiek salīdzināta piecu kristīgo tradicionālo konfesijas garīdznieku sociālpolitiskā aktivitāte, tad savstarpējais respondentu sadalījums ir sekojošs: luterāņi 44,3%, baptisti 23,7%, SDA 16,8%, katoļi 9,9%, un metodisti 5,3%.

Dzimums: Latvijā garīdzniecība dzimuma kontekstā ir izteikti homogēna un 89,3% veido vīrieši; attiecīgi tikai 9,9% ir sievietes (0,8% nav atbildes). Tā kā sieviešu garīdznieku īpatsvars (ja neskaita metodistus 14,3% vīrieši) ir statistiski nenozīmīgs, tad garīdznieku sociālpolitiskās uzvedības atšķirības netiks analizētas pēc dzimuma.

Vecums: Latvijā 43,5% veido garīdznieki vecumā no 31-45 gadu vecumam; tad seko vecuma grupa 46-60 (37,4%) un 18-30, ko veido 12,2%. Tikai 6,1% no anketu aizpildījušo respondentu skaita bija vecuma grupā 61-75 un tikai 0,8% vecumā virs 75. Tātad kopumā nedaudz vairāk kā puse, jeb 55,7% garīdznieku Latvijā ir vecumā līdz 45 gadiem. Procentuāli jaunākie garīdznieki kalpo katoļu (92,3% 31-45 grupā), baptistu (22,6% 18-30 grupā un 31,8% 31-45 grupā) un metodistu draudzēs (42,9% 18-31 grupā). Savukārt vecākie garīdznieki kalpo adventistu (50,0% 46-60 grupā) un metodistu draudzēs (28,6% 46-60 grupā un 14,3% 61-75 grupā). Papildus jānorāda, ka vidējais garīdznieku kalpošanas ilgums draudzē ir 11,8 gadi (standarta deviācija 8,3), kas arī spēcīgi korelē ar garīdznieku vecumu ($r=0,560$).

Izglītība: No anketu aizpildījušo garīdznieku skaita neviens no viņiem nav ar pamatzglītību. Tikai 7,8% garīdznieku ir vidējā izglītība, savukārt

31,0% ir absolvējuši garīgo semināru, un 61,2% ir absolvējuši vai nu universitāti, augstskolu vai koledžu. Atbildes uz šo jautājumu atklāj, ka arī attiecībā uz izglītību garīdznieki Latvijā ir vērtējami kā izteikti homogēna grupa (92,2% ir augstākā līmeņa izglītība), tāpēc arī garīdznieku sociālpolitiskās uzvedības atšķirības netiks analizētas pēc izglītības kritērijiem.

Tautība: Tā kā pētījumā nepiedalījās nedz LPB garīdznieki, nedz LVPB garīdznieki, tad kā jau bija paredzams, vairums respondentu bija latvieši, jeb 93,9% no visiem respondentiem. No anketu aizpildījušo garīdznieku skaita neviens no viņiem nebija Latvijas nepilsonis, lai gan anketu krievu valodā izvēlējās aizpildīt 5,3% respondentu. Tā kā iztrūkst būtiski nozīmīgs skaits atbilžu no cittautību un nepilsoņu garīdzniekiem, tad arī attiecībā uz tautību garīdznieku sociālpolitiskās uzvedības atšķirības netiks analizētas.

Sociālekonomiskie resursi: Vairums garīdznieku, jeb 45,8% mēnesī saņem ienākumus Ls 200.00-350.00 robežās. Tad seko 22,1% ar ienākumiem līdz Ls 200.00 un 14,5% ar ienākumiem Ls 350.00-500.00 robežās. Tikai 4,6% garīdznieku saņem ienākumus Ls 500.00-650.00 robežās un 5,3% vairāk nekā Ls 650.00 mēnesī pēc nodokļu nomaksas. Saskaņā ar aptaujā iegūtajiem datiem, viszemākie ieņēmumi ir katoļu garīdzniekiem (83,3% līdz Ls 200.00), savukārt salīdzinoši augstākie ieņēmumi ir baptistu (12,9% vairāk nekā Ls 650.00) un luterāņu garīdzniekiem.

Draudzes lielums (apmeklētāju skaits): Latvijā draudzes lielumu un dievkalpojumu apmeklējumu amplitūdā pastāv būtiskas atšķirības, jo minimālais vidējais cilvēku skaits, kas apmeklē draudzes dievnamu nedēļas nogales dievkalpojumos ir 5, savukārt maksimālais ir ap 1000 apmeklētāju. Vidējais statistiskais rādītājs ir 91 cilvēks (standarta deviācija 130). Likumsakarīgi, ka no apmeklētāju skaita un viņu sociālekonomiskā stāvokļa arī ir atkarīgs tas, kādi ir draudzes aptuvenie gada ieņēmumi ($r=540$). Kā rāda pētījums, tad 81,4% draudžu apmeklētāju skaits nedēļas nogales dievkalpojumā nav lielāks par 100 cilvēkiem un 52,4% gadījumu runa ir par draudzēm, kuras

nedēļas nogalē apmeklē tikai līdz 50 cilvēkiem. Tas nozīmē, ka garīdznieku mobilizācijas iespēju faktoru nav būtiski pārbaudīt, jo šī hipotēze varētu attiekties uz procentuāli nenozīmīgu garīdznieku skaitu. Ja pieņem, ka „nozīmīga” izmēra draudze (mobilizācijas nolūkiem) būtu tāda, kas regulāri pulcē optimāli virs 500 apmeklētājiem nedēļas nogales dievkalpojumā, vai kā minimums 200, tad tas attiektos attiecīgi tikai uz 2,4% un 9,7% garīdznieku. Tādējādi, pamatojoties arī uz garīdznieku politiskās uzvedības teorijas tēzi par to, ka draudzes lielumam un garīdznieku ieņēmumiem nav nozīmes uz garīdznieku sociālpolitisko aktivitāti, draudzes lielums netiks turpmāk analizēts kā garīdznieku politisko uzvedību determinējošs faktors. Aplūkojot jautājumu par draudzes locekļu sociālekonomiskā stāvokļa raksturojumu nākas secināt, ka tas ir līdzīgs garīdznieku ieņēmumu raksturojumam. 52,8% norāda, ka pārsvarā viņu draudzi apmeklē zemākie slāņi (cilvēki ar ierobežotiem naudas līdzekļiem), tad seko 43,0% vidusšķira un tikai 4,1% bagātnieki, jeb cilvēki ar neierobežotiem naudas līdzekļiem.

Draudzes atrašanās vieta: Vairums aptaujāto garīdznieku draudzes, kurās viņi kalpo bija no Latvijas pilsētām un mazpilsētām (41,2%) un lauku rajoniem (33,6%); un tikai 23,7% anketas aizpildījušo garīdznieku bija tādi, kas kalpo Rīgas draudzēs. Draudžu atrašanās vietas sadalījums konfesionālā griezumā ir līdzīgs un no tā izriet, ka iegūtie dati ir reprezentatīvi visā Latvijas teritorijā.

Līdz ar to, neskaitot konfesionālo salīdzinājumu, papildus no sociālekonomiskajiem rādītājiem turpmākai analīzei tiks izmantoti sekojošie determinanti garīdznieku politiskās uzvedības ietekmējošo faktoru analīzei – garīdznieku vecums un draudzes atrašanās vieta.

3.2.2. Empīriskā pētījuma rezultāti un to analīze

Anketēšanas mērķis bija noskaidrot atbildes uz četrām dominējošajām jautājumu grupām attiecībā uz garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti: (1) kāda ir katras konfesijas garīdznieku politiskā uzvedība un sociālpolitiskā aktivitāte, un kā tā izpaužas (H1) – tas tika noskaidrots, pētot garīdznieku politisko kultūru un politisko līdzdalību; (2) kas determinē garīdznieku politisko uzvedību (H2) – analizējot viņu rīcību gan konfesionālā griezumā, gan pēc vecuma, gan draudzes atrašanās vietas; (3) kādi faktori stimulē garīdznieku politisko uzvedību (H3) – pētot viņu personīgo nostāju sociālās teoloģijas jautājumos; (4) cik lielā mērā viņu politiskā uzvedība tiek stimulēta no ārpusē (H4) – vai politisko partiju locekļi, vai politiskajai varai tuvu stāvošas personas mudina garīdzniekus uz politisko aktivitāti.

Attiecīgi anketas pirmā jautājumu daļā tika uzdoti jautājumi, kas palīdzēja noskaidrot garīdznieku **politisko kultūru un politisko uzvedību**. Pirmais jautājums bija vispārīgs un centās noskaidrot garīdznieku pašu uzskatus par savas politiskās intereses līmeni. 56,5% garīdznieku norādīja, ka reizēm seko līdzīti politiskajiem procesiem valstī, taču īpaši neiesaistās politiskajos procesos; 29,0% norādīja, ka regulāri seko līdzīti politiskajiem procesiem valstī un bieži arī pauž savu personīgo viedokli vai iesaistās politiskajos procesos. Tikai 1,5% respondentu atzina, ka politiskie procesi viņus neinteresē.

Tālāk tika skaidrota garīdznieku politiskā uzvedība konvenciālajās līdzdalības formās, primāri sākot ar **līdzdalību vēlēšanās**. Šajā jautājumā garīdznieki bija aicināti norādīt visas vēlēšanas, kurās viņi piedalījušies kopš 2006.gada. Rezultāti atklāj, ka vēlēšanās visaktīvākie ir baptistu (62,5%), luterāņu (64,2%) un metodistu garīdznieki (58,9%), savukārt pasīvāki ir katoļu (50,0%) un adventistu garīdznieki (41,7%).

Kā nākamais anketā tika uzdots jautājums par to vai viņi jebkad ir **balsojuši par „Latvijas Pirmo partiju”** vai partiju apvienībām „LPP/LC” vai

„Par labu Latviju”. Jānorāda, ka tikai 48,8% no garīdzniekiem kādā no vēlēšanām bija balsojuši par LPP un vairākums no viņiem (72,1%) norādīja, ka bija balsojuši par LPP tāpēc, ka bija ticējuši tam, ka viņi realizēs „kristīgu politiku”. Tikai 11,5% bija balsojuši citu iemeslu dēļ: „Balsoju, jo tur bija cilvēki, kam uzticējos”, „Dažos vēlēšanu apgabalos kandidē „sakarīgi” cilvēki”, kā arī „Izvēlējos to, kas toreiz šķita labākais no vēlēšanu piedāvājuma”.

Līdzdalība vēlēšanās ir viena no populārākajām politiskās līdzdalības formām, jo no pilsoņiem prasa vismazākos resursus – finanses, laiku un zināšanas. Tieši tāpēc pasaulē politiskās aktivitātes izvērtēšanai izmanto papildu faktorus, kā, piemēram, **līdzdalību sabiedriskās organizācijās vai NVO**. Arī šajā jautājumā garīdznieki demonstrē augstāku līdzdalības līmeni – 48,8%, kā sabiedrībā kopumā (20%). Aplūkojot garīdznieku politisko aktivitāti sabiedriskajās un NVO atklājas, ka 29,8% ir iesaistīti vismaz vienā, 13,7% divās, savukārt 3,8% ir iesaistīti pat vairāk kā divās sabiedriskās vai NVO. Visaktīvākie ir luterāņu (53,5%), baptistu (51,6%) un adventistu (50,0%) garīdznieki, savukārt vispasīvākie katoļu un metodistu garīdznieki (attiecīgi 76,9% un 71,4% nav nevienas biedri).

Papildus sociālekonomiskajiem kritērijiem attiecībā uz politiskās līdzdalības rādītājiem, kā būtisks tiek izdalīts arī jautājums par to, kāda ir sabiedrības locekļa **politiskā identifikācija**, ko primāri ietekmē katra indivīda vecāki un ģimene. 55,7% garīdznieku norāda, ka viņu vecāki un vecvecāki bērnībā mēdza runāt par politiskajiem procesiem, piedevām nepastāvot būtiskām atšķirībām konfesionālā griezumā (no 42,9% līdz 63,8%). Šis bija arī atvērts jautājums, kurā respondenti varēja ierakstīt savus komentārus par to, kāda bija viņu vecāku attieksme pret pastāvošo varu. Detalizētākas atbildes uz šo jautājumu sniedza 53,4% no visiem respondentiem. Viņu atbildes ir iespējams sagrupēt trīs kategorijās: negatīva attieksme, kas primāri saistās ar padomju varu (45 komentāri), pozitīva attieksme (3 komentāri), neitrāla attieksme (16 komentāri) un kā atsevišķs periods respondentu atbildēs izdalās

Atmodas laiks un periods pēc Latvijas neatkarības atgūšanas (6 komentāri). Teorētiski šiem politiskās identifikācijas faktoriem vajadzētu arī ietekmēt garīdznieku politiskās uzvedības normas, un tieši tāpēc ļoti būtiski ir analizēt, kādas papildu **konvencionālās un nekonvencionālās politiskās līdzdalības formas** garīdznieki ir izmantojuši pēdējo gadu laikā. Rezultāti atklāj, ka Latvijā viena no populārākajām politiskās līdzdalības formām ir kontaktēšanās ar valsts ierēdņiem – 65,6% garīdznieku norāda, ka pēdējo piecu gadu periodā ir kontaktējušies ar kādu valsts ierēdņi, ko varētu vismaz daļēji skaidrot ar Latvijas izmēriem un to, ka daudzi garīdznieki, pašvaldībās iesaistās sabiedriskajā dzīvē, kas ļauj kontaktēties ar valsts ierēdņiem. Aplūkojot garīdznieku politiskās līdzdalības aktivitātes konfesionālā griezumā redzams, ka adventistu garīdznieki līdz ar katoļu garīdzniekiem saglabā zemākās politiskās līdzdalības tendences (vidēji 14,3%).

Par vienu no galvenajiem politiskās līdzdalības aspektiem atzīst **līdzdalību politiskajās partijās**. Rezultāti rāda, ka no aptaujātajiem garīdzniekiem tikai 2,3% šobrīd ir kādas partijas biedri (LUT-5,2%), savukārt iepriekš kādas politiskās partijas biedri ir bijuši 19,4% baptistu, 9,5% adventistu un 3,5% katoļu garīdznieku. No aptaujātajiem garīdzniekiem 42,7% norāda, ka viņi nezina vai jebkad gribētu iestāties, savukārt 37,4% garīdznieku norāda, ka nav un nekad nebūs partiju biedri.

Politiskā kultūra ir būtisks veiksmīgas demokrātijas indikators, bet līdzšinējos pētījumos politiskā kultūra Latvijā parasti tiek raksturota kā vāja, robežojoties uz pakļāvnieciskās un līdzdalības politiskās kultūras tipu robežas. Kā viena no galvenajām problēmām, kas tiek minēta kā traucēklis demokrātijas veiksmīgai attīstībai un pilnveidošanai ir zemie **uzticēšanās līmeņi politiskajām institūcijām**. Tieši tāpēc arī šajā pētījumā tika iekļauts jautājums par uzticēšanās līmeņiem valsts institūcijām un politiskajām organizācijām – Saeimai, Ministru kabinetam, prezidentam un politiskajām partijām. Lai papildus izprastu likumsakarības starp uzticēšanos, garīdznieku atbildes tika

analizētas savstarpējā korelācijā. Pētījums atklāj, ka pastāv savstarpējā korelācija starp uzticības līmeņiem – tie, kas neuzticas vai drīzāk neuzticas kādai no institūcijām, neuzticas arī pārējām. Piem., ja neuzticas Saeimai, tad neuzticas arī Ministru kabinetam ($r=0,840$), vai arī politiskajām partijām ($r=0,999$), un attiecīgi vairums respondentu, lai gan neuzticas valsts institūcijām, tomēr drīzāk vai pilnībā uzticas līdzcilvēkiem ($r=0,658$).

Anketas otrajā daļā tika uzdoti jautājumi, kas palīdzēja noskaidrot garīdznieku **politisko uzvedību draudzes ietvaros**. Kā viens no pirmajiem šajā daļā tika uzdots jautājums par to, kādas **sociālpolitiskās līdzdalības formas draudzes ietvaros** viņi ir veikuši pēdējo piecu gadu laikā. Rezultāti atklāj, ka 55,7% garīdznieku neformālās sarunās ir mudinājuši savus draudzes locekļus piedalīties vēlēšanās; 33,6% norāda, ka to darījuši dievkalpojuma ietvaros, lai gan pārliecinājuši kādu draudzes locekli par kādu kandidātu, par ko balsot, ir tikai 6,1% garīdznieku. Otrkārt, 54,2% garīdznieku ir publiski lūguši Dievu par kādu politisku jautājumu un 31,3% atzīst, ka ir lūguši Dievu par kādu politiku.

Nākamie divi jautājumi šajā daļā centās noskaidrot, vai baznīcas telpās pirms 10. Saeimas vēlēšanām bija pieejama kādas politiskās partijas simbolika. Apstiprinoši uz šo jautājumu atbild gandrīz visu konfesiju garīdznieki (izņemot metodistus), tādējādi atklājot, ka 7,1% gadījumu viņu draudzes telpās ir bijusi pieejama politisko partiju reklāma. Procentuāli visvairāk tādu gadījumu bijis Katoļu baznīcās (15,4%), kā arī baptistu (12,9%) un adventistu dievnamos (5,0%). Uz jautājumu par to, vai pēdējā gada laikā viņu dievnamā bija uzstājusies kāda pazīstama politiska persona 10,8% garīdznieku atbildēja apstiprinoši.

Anketas trešā daļa pievērsās jautājumiem, kas palīdzēja noskaidrot atbildes par garīdznieku **sociālo teoloģiju**, iekļaujot jautājumus par pilsonisko reliģiju, kristīgo ortodoksiju un pilsonisko evaņģēliju. Papildus tika iekļauti daži jautājumi, kas skaidro garīdznieku viedokli par tiem jautājumiem, kas

parādās mediju dienaskārtībā, ziņojot par baznīcu un to vadītāju aktivitāti Latvijā.

Pirmā apgalvojumu grupa, kuru garīdznieki bija aicināti novērtēt ar pieciem atbilžu variantiem (pilnībā piekrīt > pilnībā nepiekrīt) attiecās uz **pilsonisko reliģiju** un noskaidroja jautājumus par to, kā viņi redz valsts un baznīcas attiecības, kā arī baznīcas lomu politikā. Pirmais apgalvojums šajā kategorijā bija par to, vai pašu garīdznieku skatījumā citu garīdznieku iesaistīšanās aktīvajā politikā ir vērtējama pozitīvi. Vairums garīdznieku norādīja, ka pilnībā nepiekrīt šim apgalvojumam (32,1%) vai drīzāk nepiekrīt (31,3%). No visiem respondentiem tikai 4,6% uzskata, ka tas, ja garīdznieki iet politikā, ir vērtējams pozitīvi un šim apgalvojumam drīzāk piekrita 17,6% respondentu. Otrais apgalvojums bija – iesaistīties, vai neiesaistīties politikā, tas ir katra personīgais lēmums, neatkarīgi no ieņemamā amata. Uz šo apgalvojumu 35,1% garīdznieku norādīja, ka drīzāk piekrīt un 21,4% pilnībā piekrita. Tajā pašā laikā 22,9% un 15,3% respondentu nepiekrita daļēji vai pilnībā. Gan metodistu, gan baptistu garīdznieki ir atvērtāki pret katra indivīda personīgajiem uzskatiem, savukārt katoļu un adventistu garīdznieki vai nu drīzāk nepiekrīt (30,8% un 31,8%), vai pilnībā nepiekrīt (17,2% un 9,1%) šim apgalvojumam. Nākamais apgalvojums bija par to, vai kristīgā baznīca Latvijā pietiekami ietekmē politiskos procesus. Šajā jautājumā garīdznieki bija vienprātīgāki atbildēs, tā kā tikai 1,5% uzskata (tikai katoļu (7,7%) un luterāņu garīdznieki), ka baznīca pilnīgi pietiekami ietekmē politiskos procesus un 6,9%, ka gandrīz pietiekami. Tomēr vairākums respondentu norādīja, ka viņi drīzāk nepiekrīt (48,1%) vai arī pilnībā nepiekrīt šim apgalvojumam (26,0%). No šīs atbildes noprotams, ka institucionālo baznīcu garīdzniecība, kas arī ir skaitliski lielāka, vairāk izjūt savas ietekmes sfēru un vērtē attiecības pozitīvi.

Pēdējais šīs sadaļas apgalvojums bija – valsts novērtē Baznīcas lomu sabiedrības dzīvē. Attiecībā uz šo apgalvojumu 27,5% garīdznieku norādīja, ka pilnībā nepiekrīt un 40,5% garīdznieku norādīja, ka drīzāk nepiekrīt šim

apgalvojumam. Tikai 18,3% daļēji piekrita, ka valsts novērtē baznīcas lomu sabiedrībā, bet tikai 0,8% pilnībā piekrita šim apgalvojumam. Lai labāk izprastu, kā paši garīdznieki vērtē **baznīcas šī brīža lomu valstī**, viņi tika aicināti izteikties atvērtajā jautājumā. No visiem respondentiem šo iespēju izmantoja 48,1% garīdznieku. Aplūkojot atbildes, arī šeit izdalās vairākas kategorijas, kurās varētu sagrupēt atbildes – situācijas izvērtējums, baznīcas loma garīgajā jomā un baznīcas loma politiskajā jomā. Tikai divi no visiem komentētājiem norāda pozitīvi kritisku viedokli šajā jautājumā, atzīstot, ka starp valsti un baznīcu pastāv dialogs, kurā valsts un sabiedrība ar baznīcu rēķinās, jeb vismaz uzklausa tās viedokli. Tomēr vairums garīdznieku līdzdalīto komentāru norāda uz to, ka viņi baznīcas lomu sabiedrībā šobrīd vērtē kā vāju. Lai skaidrotu baznīcas ietekmi sabiedrībā, tiek lietoti apzīmējumi „ļoti vāja”, „minimāla”, „nepietiekoša”, „nеспēcīga”, „nemanāma”, „neitrāla”, „neadekvāti maza”, „sekundāra”, „ļoti vidēja” un „vajadzētu būt lielākai.” Tiek norādīts uz to, ka baznīcas loma valsts kontekstā ir tikai reprezentatīva izkārtne. Taču vienlaicīgi ir garīdznieki, kas baznīcas ietekmes vājuma problēmu neattiecina tikai uz valsti un politiķiem, bet norāda, ka pašas baznīcas ir vainojamas pie šiem procesiem. Otra izteiktā komentētāju kategorija attiecas uz tiem garīdzniekiem, kas norāda uz to, ka baznīca primāri var, jeb tai *vajadzētu* ietekmēt nevis politiskos, bet garīgos procesus valstī. Vairāki garīdznieki norāda, ka „baznīca ir zemes sāls”, vai arī lieto terminu „valsts sirdsapziņa” un norāda, ka baznīcas primārā funkcija ir darboties garīgajā jomā – „attīstīt cilvēku garīgumu”, „kalpot sabiedrībā” un „palīdzēt pārvarēt grūtības”.

Lai arī vairums garīdznieku pauž viedokli, ka baznīcas loma ir pārāk maza valstī, neviens no komentētājiem nepauž viedokli, ka veids, kā to palielināt būtu caur politiskajiem līdzekļiem. Tas atklājas trešajā atbilstu kategorijā – baznīcas loma politiskajā kontekstā. Pat pretēji – tie, kas par šo tēmu izsakās, ļoti skaidri norāda uz to, ka baznīcai vajadzētu pēc iespējas mazāk „saistīties” ar politiskajiem spēkiem sabiedrībā.

Nākamā sadaļa anketas trešajā – sociālās teoloģijas daļā attiecas uz kristīgo ortodoksiju. **Kristīgās ortodoksijas** jautājumi galvenokārt bija orientēti uz to, lai iegūtu priekšstatu par to, cik būtiskas atšķirības pastāv starp kristīgajām konfesijām dažādos teoloģiskajos jautājumos. Pēdējos gados novērota tendence, ka pieaug to garīdznieku sociālpolitiskā aktivitāte, kas savos uzskatos ir fundamentāli un, piemēram, tic, ka Bībele ir Dieva Gara iedvesmots, nemaldīgs un burtiski uztverams Vārds. Tieši tāpēc tas arī tika uzdots kā šīs sadaļas pirmais jautājums. Vairumā gadījumu šim apgalvojumam vajadzēja pilnībā piekrist protestantu garīdzniekiem, kas arī apstiprinājās baptistu (87,1%), luterāņu (75,9%) un metodistu (57,1%) garīdznieku gadījumā. Taču arī katoļu garīdznieki pauž ļoti līdzīgu viedokli (53,8%) un ierindojās virs adventistu garīdzniekiem (40,9%).

Nākamais jautājums bija koncentrēts uz to, lai noteiktu atšķirības starp institucionālajām un neinstitucionālajām baznīcām, tāpēc garīdzniekiem vajadzēja atbildēt vai viņi piekrīt apgalvojumam, ka Baznīcas tradīcijas un rituāli ir tikpat svarīgi kā Bībele. Nedz metodistu, nedz adventistu, nedz baptistu garīdznieki nepiekrita šim viedoklim, piedevām tam piekrita tikai 3,4% luterāņu garīdznieku un 69,2% katoļu garīdznieku. Arī šinī jautājumā politiskās uzvedības teorētiskā tēze apstiprinās, jo katoļu garīdznieki, lai gan sistemātiski uzrāda vidēju individuālās sociālpolitiskās aktivitātes līmeni, vienlaicīgi arī diezgan pozitīvi vērtē valsts un baznīcas savstarpējās attiecības.

Šīs daļas pēdējais jautājums attiecas uz to, vai glābšana ir iespējama caur darbiem. Tāpat kā pirmajā jautājumā, arī šeit izteikti izdalās protestantu un Katoļu baznīcas atšķirīgās nostādnes. Tā, piemēram, adventistu (100,0%), baptistu (90,3%) un luterāņu garīdznieki (79,4%) uzskata, ka glābšana nav iespējama caur darbiem. Šim uzstādījumam pilnībā nepiekrīt vien 23,1% katoļu garīdznieku, bet metodistu garīdznieku domas ir dalītas, jo, lai gan 57,1% pilnībā nepiekrīt, 28,6% drīzāk piekrīt un 14,3% pilnībā piekrīt. Šis arī ir pirmais jautājums, kurā vismaz vienas konfesijas garīdznieki pauž

simtprocentīgu vienprātību (adventisti). Korelāciju aprēķini atklāj, ka jautājumi par Bībeles autoritāti un baznīcas tradīcijām, lai arī ne būtiski, bet ir savstarpēji korelējoši ($r=0,208$), tāpat kā jautājums par to, vai glābšana ir iespējama caur darbiem spēcīgi korelē ar jautājumiem par Bībeles autoritāti ($r=0,212$) un baznīcas tradīcijām ($r=0,661$).

Nākamā jautājumu grupa ietvēra apgalvojumus par kristīgās ticības pamatdoktrīnām. Jautājumā par to, vai Ādams un Ieva ir vēsturiskas personas, viskonservatīvākie bija adventistu (72,7%), metodistu (71,4%), baptistu (71,0%) un luterāņu garīdznieki (67,0%), pilnībā piekrītot šim viedoklim. Starp katoļu garīdzniekiem tikai 46,2% pilnībā piekrita šim apgalvojumam. Vienprātība parādās jautājumā par to, vai Jēzus ir uzskatāms par vienīgo Glābēju – katoļu garīdznieki ar 100,0% vienprātību norāda, ka pilnībā piekrīt, tāpat kā metodistu un baptistu garīdznieki. 98,3% luterāņu garīdznieku un 95,5% adventistu garīdznieku pilnībā piekrīt šim apgalvojumam.

Arī attiecībā uz pēdējiem trim doktrīnu jautājumiem par to vai Jēzus piedzima jaunavai, vai Sātans eksistē un vai Jēzus nāks otrreiz, iespējams iezīmēt līdzības, jo 100,0% katoļu un baptistu garīdznieku, 96,6% luterāņu, 90,9% adventistu un 85,7% metodistu garīdznieku pilnībā piekrīt, ka Jēzus piedzima jaunavai. 14,3% metodistu garīdznieku drīzāk piekrīt. Tāpat 100,0% katoļu, baptistu un metodistu garīdznieku ir pilnībā pārliecināti, ka sātans eksistē. Tikai 3,4% luterāņu garīdznieku un 8,4% adventistu garīdznieku daļēji piekrīt vai daļēji nepiekrīt, ka sātans būtu reāls ļaunums, kas eksistē. Vislielākā vienprātība starp konfesijām parādās eshatoloģijas jautājumā, kur 100,0% pilnīgi pārliecināti par Jēzus otro atnākšanu ir katoļu, baptistu, adventistu un metodistu garīdznieki, kā arī 96,6% luterāņu garīdznieki.

Anketas trešās daļas jautājumu sadaļa centās skaidrot garīdznieku **pilsonisko evaņģēliju**, jeb jautājumus par to, kā viņu garīgie uzskati sasauca ar viņu viedokli par pastāvošajiem politiskajiem procesiem valstī. Jautājumā par to, vai kristīgās vērtības Latvijā šobrīd ir apdraudētas, vairums garīdznieku

norādīja, ka pilnībā piekrīt (katoļi 92,3%, metodisti 85,7%, baptisti 51,6%). Arī luterāņu un adventistu garīdznieki norādīja, ka pilnībā piekrīt (44,8%; 45,5%), vai drīzāk piekrīt (39,7%; 45,5%). Uz jautājumu par to, vai valstij vajadzētu rūpēties un saudzēt tautas kristīgo mantojumu, visvairāk tam piekrīt katoļu, metodistu (100,0%) un luterāņu garīdznieki (72,4%). Skaitliski mazākās konfesijas, kuru īpašumi neiekļauj kultūrvēsturiskās celtnes, savās atbildēs nav viennozīmīgi – tā baptistu un adventistu garīdznieki vai nu drīzāk piekrīt (32,3% un 36,4%), vai arī īsti nav pārliecināti par savu nostāju šajā jautājumā, atbildot ar „grūti pateikt” (12,9% un 13,6%).

Nākamais jautājums par to, vai brīvais tirgus ir vienīgā ekonomiskā sistēma, kas saskan ar kristīgajiem uzskatiem atklāj ļoti plašu viedokļu dažādību un vienīgi metodistu garīdznieki ir tie, no kuriem 57,1% drīzāk nepiekrīt šim uzstādījumam. Vairums garīdznieku 20-30% robežās norāda, ka viņi nespēj atbildēt uz šo jautājumu. Tas skaidri parāda, ka šis jautājums ir viens no tiem, par kuru garīdzniekiem nav skaidri noteikta viedokļa. Latvijā skolās joprojām netiek un padomju laikā vispār netika mācīts tas, kā liberālās tirgus ekonomikas idejas sasauca ar demokrātijas attīstību tieši caur kristīgo mācību.

Arī apgalvojumā par to, vai visos politiskajos jautājumos pastāv viens vienīgs kristīgs uzskats atklājas atšķirīgākas atbildes, jo, piemēram, tam pilnībā nepiekrīt 63,6% adventistu, 48,3% luterāņu, 28,6% metodistu un 25,8% baptistu garīdznieki. Katoļu garīdznieki drīzāk piekrīt (30,8%) vai pilnībā piekrīt (23,1%), lai gan arī šajā jautājumā daudzi garīdznieki norāda, ka nespēj atbildēt. Tādējādi iespējams secināt, ka Latvijas garīdznieku vidū nepastāv daudz politiski radikāli noskaņotu garīdznieku un vairums no viņiem atzīst, ka, lai arī kristīgais uzskats ir svarīgs, viņi neatbalsta fanātiskas vai radikālas politikas veidošanu valstī. Šis aspekts parādās arī pēdējā šīs kategorijas jautājumā – vai politiķiem, kas ir liberāli savos uzskatos, ir grūti būt kristiešiem. Respondenti atbildēs neieņem kategorisku nostāju un, lai arī 53,8%

katoļu garīdznieku pilnībā piekrīt un vairākums garīdznieku drīzāk piekrīt šim apgalvojumam.

Šīs daļas pēdējā jautājumu kategorija attiecas uz dažiem no tiem baznīcu **dienaskārtības jautājumiem** u.c. jautājumiem, kas visbiežāk ir izskanējuši medijos Latvijā (sk. 3.1. nodaļu). Par obligātas ticības mācības ieviešanu visās skolās vismaz pamatskolas līmenī ir 85,7% metodistu, 69,2% katoļu, 56,9% luterāņu, 35,5% baptistu un tikai 4,5% adventistu garīdznieku. No visiem šīs sadaļas jautājumiem tieši šis apgalvojums garīdzniekus šķēļ visvairāk.

Lielāka vienprātība starp garīdzniekiem ir jautājumā par to, vai abortu veikšana būtu jāaizliedz pilnībā, lai gan jānorāda, ka vienīgi katoļu garīdznieku dominējošais pārsvars (92,3%) pilnībā piekrīt šim apgalvojumam, kam seko 67,7% baptistu garīdznieku viedoklis. Adventistu garīdznieki ir sašķelti, tā kā ir saņemts proporcionāli līdzīgs balsu skaits (13,6% pilnībā nepiekrīt). Uz pēdējiem diviem jautājumiem atbildes ir vienprātīgākas un vairums pilnībā piekrīt, ka homoseksuāliem pāriem nedrīkst piešķirt tādas pašas tiesības kā heteroseksuāliem pāriem (KAT-92,3%, BAP-87,1%, LUT-81,8%, SDA-63,6% un MET-57,1%), kā arī, ka eitanāzija ir grēks (KAT-100,0%, BAP-71,0%, LUT-70,7%, MET-51,1% un SDA-27,3%).

Lai skaidrotu atbildes uz šiem jautājumiem, tās ir jāaplūko korelējošā kategorijā un te atklājas vairākas iezīmes. Pirmkārt, vislielākā korelācija $r=0,988$, pastāv starp tiem garīdzniekiem, kas uzskata, ka ticības mācība būtu jāmāca skolās un, ka homoseksuāliem pāriem nedrīkst piešķirt tādas pašas tiesības kā heteroseksuāliem pāriem. Otrkārt, būtiska korelācija ir starp tiem garīdzniekiem, kas uzskata, ka Bībele ir Dieva Gara iedvesmots, nemaldīgs un burtiski uztverams vārds un uzskata, ka homoseksuāļiem nevar būt tādas pašas tiesības kā heteroseksuāliem pāriem ($r=0,408$) un ka ticības mācība būtu jāmāca skolās ($r=0,398$). Nav īsti skaidrs, kāpēc garīdzniekiem ir atšķirīgi

viedokļi jautājumos par abortu ($r=-0,043$) un eitanāzijas aizliegšanu ($r=-0,023$).

Darba teorētiskajā daļā jau tika izklāstīts, ka nereti garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitiskās aktivitātes stimulējošais faktors ir viņu personība, kas izpaužas caur viņu **harizmu**. Garīdznieki tika aicināti paši noteikt savu harizmu skalā no 1 līdz 10 (1 nemaz – 10 lielā mērā). Šie mērījumi ir izteikti subjektīvi, bet atbildes uz šo jautājumu atklāj, ka Latvijas garīdznieki paši sevi vērtē kā vidēji harizmātiskus – 5,9 (standarta deviācija 1,82). Par visharizmātiskākajiem sevi atzīst metodistu garīdznieki (vidēji 6,1), tad luterāņu (6,0), baptistu (5,9), katoļu (5,8) un adventistu garīdznieki (5,5).

Pēc šī jautājuma tika uzdots jautājums par to, vai Latvijas garīdzniekiem ir izveidojušās ciešas attiecības un personīgie kontakti ar politiķiem, vai cilvēkiem, kas ir pietuvināti politiķiem. Nedaudz vairāk kā puse garīdznieku (53,4%) norāda, ka viņiem nav izveidojušās šādas attiecības, savukārt viena trešdaļa (33,6%) norāda, ka ir. Visvairāk šādu kontaktu un attiecību ir izveidojies luterāņu (44,8%), baptistu (35,5%) un katoļu (30,8%) garīdzniekiem, savukārt vismazāk metodistu (14,3%) un adventistu garīdzniekiem (9,1%). Anketas noslēgumā garīdznieki bija aicināti līdzdalīt, vai kāds Latvijas politiķis vai viņam pietuvināta persona jebkad ir lūgusi viņus atbalstīt publiski, piemēram, aicinot cilvēkus par viņiem balsot vēlēšanās u.tml. Šādu lūguma izskanēšanu apstiprina 39,7% garīdznieku. Visvairāk šādus lūgumus ir saņēmuši katoļu (46,2%), luterāņu (44,8%), adventistu (36,4%) un baptistu (35,5%) garīdznieki, bet vismazāk metodistu (14,3%). Nianse, kas iezīmējas šajā atbildē ir tā, ka politiķu lūgumu procents ir proporcionāls konfesiju lielumam, tāpēc hipotēze par to, ka konfesijas, baznīcas un draudzes lielums ir proporcionāls ar garīdznieku politisko aktivitāti, savā ziņā apstiprinās.

Veicot korelāciju aprēķinus, kur garīdznieku harizma salīdzināta ar viņu vecumu, draudzes apmeklētāju skaitu, draudzes gada ieņēmumiem, kā arī

to, vai garīdzniekam ir cieši kontakti ar kādu no politiķiem un vai kāds no tiem ir lūdzis garīdznieku viņu atbalstīt publiski, atklājas, ka būtiskākā korelācija parādās vienīgi starp tiem garīdzniekiem, kam ir cieši kontakti ar politiķiem un politiķiem, kas ir lūguši garīdzniekus viņus atbalstīt publiski ($r=0,218$). Korelācijas parāda, ka faktiski starp harizmu un personīgu pazīšanos ar politiķiem pastāv apgriezta korelācija ($r=-0,232$), tātad Latvijas gadījumā šī hipotēze neapstiprinās. Piedevām harizma nekorelē arī ar vecumu un tikai minimāli korelē ar draudzes apmeklētāju skaitu ($r=0,013$) un draudzes gada ieņēmumiem ($r=0,084$).

Apkopojot empīriskā pētījuma rezultātus, izdalās vairāki secinājumi:

Pirmkārt, garīdznieki ir raksturojami, kā salīdzinoši politiski aktīva sabiedrības daļa Latvijā. Tas visspilgtāk parādās jautājumos par politiskās uzvedības izpausmēm vēlēšanās. Pēdējo trīs Saeimu vēlēšanās garīdznieku vēlēšanu aktivitātes līmenis sistemātiski ir bijis virs 80%, kas ir vidēji par 20% vairāk nekā pārējā sabiedrībā daļā. Līdzīgi rādītāji arī attiecas uz pašvaldību, Eiropas Parlamenta vēlēšanām un tautas nobalsošanām (politiskajā līdzdalībā vispasīvākie ir katoļu un adventistu garīdznieki). Tāpat garīdznieki arī ir aktīvi iesaistīti pilsoniskās sabiedrības veidošanā, jo gandrīz puse, jeb 47,9% aptaujāto garīdznieku ir vismaz vienas nevalstiskās organizācijas vai sabiedriskās organizācijas biedri (vispasīvākie ir katoļu un metodistu garīdznieki). Vidējie rādītāji par garīdznieku politisko uzvedību parāda, ka visaktīvākie ir luterāņu (31,0%), baptistu (30,2%) un metodistu garīdznieki (27,3%), savukārt vispasīvākie ir katoļu (28,5%) un adventistu garīdznieki (18,1%).

Otrkārt, garīdznieki ir politiski aktīvi arī draudzes ietvaros. Vidējie rādītāji par sociālpolitisko aktivitāti draudzes ietvaros parāda, ka visaktīvākie ir luterāņu (31,0%), baptistu (30,2%) un metodistu garīdznieki (27,3%), savukārt vispasīvākie ir katoļu (28,5%) un adventistu garīdznieki (18,1%).

Vispopulārākās no sociālpolitiskās aktivitātes formām dievkalpojumu ietvaros ir mudinājumi piedalīties vēlēšanās (58,3%), publiski aizlūgumi par politiskiem jautājumiem (56,5%), svētrunas par sociālām un politiskām tēmām (51,5%), kā arī svētrunu ietvaros izteikti mudinājumi piedalīties vēlēšanās (41,2%). Turpretī viszemākais aktivitātes līmenis attiecas uz tādām kategorijām kā politisko partiju simbolikas izvietošana baznīcās (7,4%), draudzes locekļu pierunāšana balsot par kādu konkrētu partiju (5,8%), savas personīgās politiskās nostājas paušana dievkalpojumā (3,9%), kā arī aicinājums balsot par kādu konkrētu politisko kandidātu (1,1%).

Treškārt, attiecībā uz garīdznieku politisko uzvedību *determinējošajiem faktoriem* nākas secināt, ka nedaudz vairāk kā pusei garīdznieku, jeb 55,7% vecāki un vecvecāki jau kopš bērnības ir aktīvi stāstījuši par politiku un komentējuši valstī notiekošos procesus. Analizējot garīdznieku komentārus par attieksmi, kas izpaudusies caur šiem komentāriem, iespējams secināt, ka, lai arī attieksme veidojusies izteikti negatīva un nelojāla pret pastāvošo režīmu (vairums garīdznieku dzimuši vai uzauguši Padomju Savienībā), pretestība ir notikusi ideoloģiskā plāknē – atsakoties stāties pionieros, komjauniešos, turpinot lūgt Dievu par valsts vadītājiem u.tml.

Savukārt analizējot sociālās teoloģijas jautājumus kā determinējošos faktorus politiskai līdzdalībai, atklājas, ka katoļu garīdznieki ir viskategoriskākie (77,9% drīzāk piekrīt vai pilnībā piekrīt) uz daudziem pilsoniskā evaņģēlija un pilsoniskās reliģijas apgalvojumiem, kas varētu būt saistāms ar to, ka Katoļu baznīcai kā vienīgai no pētītajām konfesijām ir izstrādāta baznīcas sociālā mācība. Nākamo augstāko līmeni demonstrē luterāņu (65,5%), metodistu (64,3%) un baptistu (62,1%) garīdznieki; savukārt viszemāko līmeni demonstrē adventistu garīdznieki (47,7%).

Ceturtkārt, attiecībā uz garīdznieku politisko uzvedību *stimulējošajiem faktoriem* nākas secināt, ka garīdznieku konfesijai ir minimāla ietekme uz viņu politiskās uzvedības modeli. Empīriskajā pētījumā gan spilgti iezīmējas tas, ka

sistemātiski viszemākos politiskās uzvedības rādītājus ir demonstrējuši adventistu un katoļu garīdznieki, kas gandrīz visās sociālpolitiskās uzvedības izpausmēs ir vispasīvākie, t.sk., piemēram, vēlēšanās. Adventistu garīdznieku sociālpolitiskās aktivitātes izpausmes ir īpaši pamanāmas, jo viņi arī vairums bijuši skeptiski pret LPP aktivitātēm un tāpēc tikai 14,3% no adventistu garīdzniekiem par viņiem balsojuši; tāpat arī viņi sistemātiski demonstrē visaugstāko neuzticēšanās līmeni politiskajām institūcijām.

Tomēr daudz būtiskāk par konfesijas ietekmi uz garīdznieku politisko uzvedību, atklājas nozīme garīdznieku vecumam. Pētījums sistemātiski atklāj, ka garīdznieki vecumā no 31 līdz 45 gadu vecumam ir politiski aktīvāki, nekā citu vecuma grupu garīdznieki. Tas ļauj vismaz daļēji izskaidrot arī adventistu garīdznieku salīdzinoši zemo politiskās līdzdalības un sociālpolitiskās aktivitātes procentus, jo no pētījumā piedalījušos garīdznieku kopskaita, adventistu garīdznieki ir proporcionāli visvecākie, tā kā vairāk nekā puse no viņiem ir vecāka par 46 gadiem.

SECINĀJUMI

Šī **darba mērķis** bija analizēt un salīdzināt tradicionālo konfesiju garīdznieku politisko uzvedību Latvijā un identificēt tās iemeslus. Tas tika izpildīts, veicot sekojošos **darba uzdevumus** un izdarot attiecīgos secinājumus:

- Institucionālā sekularizācija un baznīcu atšķiršana no politiskajiem un sociālajiem procesiem sekmē daudzu garīdznieku politiskās aktivitātes palielināšanos, ar mērķi saglabāt ne tikai baznīcu institucionālo ietekmi, bet uzturēt sabiedrībā morālās vērtības.
- Tika veikta teorētiskās literatūras analīze par politikas un reliģijas savstarpējo attiecību attīstības dinamiku, secinot, ka garīdznieku politisko uzvedību nosaka: *individuālie rādītāji* (personīgā pieredze, kas iegūta caur ģimeni un draudzi) un *teoloģiskie uzskati* (sociālā teoloģija).
- Tika sniegts ieskats baznīcas un valsts savstarpējo attiecību attīstībā Latvijā kopš valsts izveidošanas. Te atklājās, ka tradicionālās konfesijas Latvijā ir atzītas un ar tām ir noslēgti līgumi starp valsti, nosakot to darbības jomas, kā arī funkcijas sabiedrībā.
- Tika sniegts Latvijas garīdznieku politiskās uzvedības raksturojums kopš Latvijas valsts izveidošanas, kas parādīja, ka pirmskara Latvijā Saeimā nedaudz vairāk kā puse, jeb 17 no 38 garīdzniekiem bija tieši luterāņu (7) un baptistu (2) garīdznieki. Bet arī katoļu (4) un pareizticīgo (1) garīdznieku sociālpolitiskā aktivitāte pirmajās četrās Saeimās bijusi vērā ņemama. Garīdznieki bijuši populāras personības un daļa no tā laika sabiedrības inteliģences, kas ap sevi spēja pulcēt plašas cilvēku masas. Adventistu, metodistu un vecticībnieku garīdznieki jau kopš 20. gs. 20. gadiem ir turējušies šķirti no politikas, uzticot politiskās aktivitātes savu draudžu lajiem. 5.-11. Saeimā ne reizi nav bijis ievēlēts vairāk par trīs garīdzniekiem vienlaicīgi, piedevām kopš neatkarības atjaunošanas Saeimā ievēlēti ir tikai protestantu un evaņģēlisko kristiešu draudžu garīdznieki (luterāņi (4) un

baptisti (2)). Primāri šo faktoru ietekmē sekularizācijas tendences sabiedrībā, kā arī 5% barjeras noteikšana vēlēšanās.

Lai pārbaudītu darba ievadā izvirzītās hipotēzes, tika izpildīti vairāki uzdevumi, t.sk.:

- Veikta periodisko izdevumu analīze pēdējo 10 gadu periodā, atklājot, ka garīdznieku politiskā uzvedība tiek stimulēta gan no ārpusē (politiķiem/ politiskajām partijām), gan arī pēc pašu garīdznieku iniciatīvas. Starp Latvijas tradicionālo konfesiju garīdzniekiem un valsts pārstāvjiem notiek diskusijas, skarot primāri četras tēmas: *kristīgās vērtības* (nedefinēts jautājumu apkopojums); *ģimenes vērtības* (pretnostatītas seksuālo minoritāšu jautājumiem); *izglītības jautājumi* (primāri jautājumi par ticības mācības ieviešanu vispārīgajās skolās); un *integrācijas jautājumi* (nacionālie aspekti, valoda un integrācija), atklājot, ka pēdējā jautājumā starp kristīgajām konfesijām pastāv būtiski atšķirīgi viedokļi.
- Veikts empīriskais pētījums, izmantojot kvantitatīvo metodi – anketēšanu, kurās bija iekļauti slēgtā un atvērtā tipa jautājumi, cenšoties noskaidrot garīdznieku politisko uzvedību un sociālpolitisko aktivitāti.

Pamatojoties uz veiktā empīriskā pētījuma rezultātiem, darba ievadā izvirzītā **pirmā hipotēze apstiprinājās daļēji:**

H1 *Protestantu un evaņģēliski kristīgo draudžu garīdznieku sociālpolitiskās aktivitātes (politiskā uzvedība un politiskā līdzdalība) līmenis ir augstāks nekā katoļu, pareizticīgo un vecticībnieku garīdzniekiem, saistot to ar realizējamā rituāla brīvību.*

Tā kā no kvantitatīvā pētījuma nācās izslēgt pareizticīgo un vecticībnieku garīdzniekus, bet katoļu garīdznieku līdzdalības procents pētījumā bija tikai 7,8% un tāpēc nevar tikt uzskatīts par reprezentatīvu, tad konkrētus secinājumus tikai no kvantitatīvā pētījuma izdarīt nebija iespējams. Tajā pašā laikā, pētījumā piedalījušos katoļu garīdznieku atbildes liecina par to, ka hipotēzes pieņēmums ir vismaz daļēji patiess, jo katoļu garīdznieki salīdzinājumā ar citu konfesiju garīdzniekiem demonstrēja zemākus politiskās

uzvedības un politiskās līdzdalības rādītājus, jo īpaši salīdzinājumā ar, piemēram, luterāņu un baptistu garīdzniekiem. Tas arī saskan ar darbā citviet identificēto iezīmi, ka augsti institucionalizētas konfesijas garīdznieki parasti ir politiski mazāk aktīvi, tā kā baznīca daudzus mērķus spēj sasniegt, risinot tos ar institucionālām metodēm.

Darba ievadā izvirzītā **otrā hipotēze neapstiprinājās:**

H2 *Garīdznieku politisko uzvedību primāri determinē viņu konfesionālā piederība, nevis vecums, vai draudzes atrašanās vieta.*

Salīdzinot garīdznieku atbildes starpkonfesionāli, kā raksturīgākā iezīme atklājās tā, ka, ja neskaita adventistu garīdzniekus, visu konfesiju garīdzniekiem bija līdzīgi politiskās uzvedības rādītāji – gan vispārējie, gan draudzes ietvaros analizētie. Garīdznieki sistemātiski demonstrē augstākus politiskās līdzdalības rādītājus, nekā caurmērā Latvijas sabiedrībā. Tāpēc jo īpaši svarīgi bija noteikt, kas determinē garīdznieku politisko uzvedību. Balstoties uz veikto pētījumu, nākas secināt, ka visbūtiskākā ietekme ir garīdznieku vecumam, jo garīdznieki no 31 līdz 46 gadu vecumam ir politiski visaktīvākie. Draudzes atrašanās vieta iezīmē nelielas atšķirības politiskās uzvedības tendencēs, tā kā Latvijas pilsētu garīdznieki ir nedaudz aktīvāki gan par Rīgas draudžu garīdzniekiem, gan lauku draudžu garīdzniekiem.

Darba ievadā izvirzītā **trešā hipotēze apstiprinājās:**

H3 *Garīdznieku politisko uzvedību stimulē viņu personīgā nostāja sociālās teoloģijas jautājumos – afektīvie un evaluatīvie uzskati jautājumos par valsts un baznīcas attiecībām.*

Lai arī secināms, ka teoloģiskajos jautājumos Latvijā joprojām izteikti dominē konservatīvas tendences un šie konservatīvie uzskati ir raksturīgi visai Latvijas garīdzniecībai (praktiski neatkarīgi no konfesijas), līdzīgi kā citu valstu pētījumos, arī Latvijā garīdznieki, kas uzskata, ka Bībele ir Dieva Gara iedvesmots, nemaldīgs un burtiski uztverams Vārds (primāri baptisti un luterāņi), ir demonstrējuši visaugstāko līdzdalības procentu daudzās sociālpolitiskās līdzdalības formās. Attiecīgi adventistu garīdznieki, kas

vismazāk piekrita šim apgalvojumam ir demonstrējuši viszemāko politiskās uzvedības līmeņus, un tāpēc var pieņemt, ka šī hipotēze apstiprinās. Tāpat arī attiecībā uz baznīcas rituāliem politiskās uzvedības teorētiskā tēze apstiprinās, tā kā katoļu garīdznieki, lai gan sistemātiski uzrāda vidēju individuālās sociālpolitiskās aktivitātes līmeni, vienlaicīgi arī diezgan pozitīvi vērtē valsts un baznīcas savstarpējās attiecības. Institucionālo baznīcu garīdzniecība individuālā līmenī ir salīdzinoši sociālpolitiski neaktīva, turpretī pašas baznīcas savos politiskajos mērķos un darbībā ir vērtējamā kā efektīvas.

Darba ievadā izvirzītā **ceturtā hipotēze apstiprinājās**:

H4 *Garīdznieku politiskā uzvedība tiek veicināta no ārpusēm, t.i., politisko partiju locekļu vai politiskajai varai tuvu stāvošu personu vēlēšanās panākt atsvešinātības mazināšanos sabiedrībā, kā arī baznīcas vēlēšanās izplatīt kristīgās un garīgās vērtības sekulārajā sabiedrībā.*

Gan kvantitatīvajā pētījumā, gan intervijās ar baznīcu vadītājiem tiek viennozīmīgi norādīts uz to, ka politiķi mēdz izteikt lūgumu garīdzniekiem publiski atbalstīt viņus vēlēšanās. Kvantitatīvajā pētījumā uz to bija norādījuši pilnīgi visu konfesiju garīdznieki, apliecinot, ka šāds lūgums ir izteikts 39,7% garīdznieku. Aktivitāte šajā jautājumā atšķiras no konfesijas uz konfesiju, piemēram, visvairāk šādus lūgumus ir saņēmuši katoļu (46,2%), luterāņu (44,8%), adventistu (36,4%) un baptistu (35,5%) garīdznieki, bet vismazāk metodistu garīdznieki (14,3%). Būtiski ir tas, ka politiķu lūgumu procents ir proporcionāls konfesiju lielumam, tāpēc arī pieņēmums, ka konfesijas, baznīcas un draudzes lielums ir proporcionāls ar garīdznieku politisko aktivitāti, savā ziņā apstiprinās.

Nākotnē būtu ieteicams pētīt jauno reliģisko kustību garīdznieku politisko uzvedību un Katoļu baznīcas un LPB akceptu šādu pētījumu veikšanai. Pētījuma gaitā nācās secināt, ka jāpiekrīt jau Rietumu valstu zinātniskajā literatūrā norādītajai informācijai par šo baznīcu noslēgtību un zināmu noslēpumainību (īpaši attiecinot to uz pareizticīgajiem un vecticībniekiem). Domājams, ka pētniekiem, kas ir arī šo baznīcu pārstāvji,

būtu vieglāk veikt šādus pētījumus, tā kā viņi, iespējams, saskartos ar mazāk aizdomām un lielāku izpratni no baznīcu vadības puses.

Nobeigumā jānorāda uz vienu no lielākajām problēmām Latvijā šīs darba tēmas kontekstā – proti nedz mediji, nedz sabiedrība, nedz arī dažādi t.s. „nozares eksperti” neizdala atšķirību starp *valsti un baznīcu*, un *politiku un reliģiju*, kā rezultātā rodas daudzi pārpratumi gan normatīvos jēdzienos, gan praksē ikreiz, kad tiek runāts par Satversmes 99. pantu, kas nosaka baznīcas šķirtību no valsts. Jāatceras, ka runājot par baznīcu un valsti mēs faktiski runājam par institūcijām un to ietekmes zonām. Šajā aspektā Latvijā tās ir šķirtas un tas atspoguļojas divējādi: 1) *Juridiski* – baznīca ir šķirta no valsts, kas nozīmē, ka valdība Latvijā neieņem nedz baznīcu garīdzniekus, nedz arī kā citādi nosaka baznīcu iekšējo darbību. Līdzīgi baznīcas Latvijā „nediktē” politiskos procesus – tās neieņem valdniekus un lai ieņemtu kādu valsts amatu nav nepieciešams saņemt baznīcas akceptu. 2) *Praksē* – gan valsts, gan baznīca respektē viena otras jurisdikcijas jomu un starp tām pastāv pozitīva sadarbība un konflikta situācijās tiek meklēti kompromisi konsensuālu pārrunu ceļā.

Turpretī nošķirt politikas un reliģijas robežas un ietekmes sfēru jau ir daudz sarežģītāk. Problēma jo spilgti atklājas tajā, ka, *pirmkārt*, daudzi pilsoņi, kas aktīvi iesaistās politikā vienlaicīgi var būt arī kādas reliģiskās grupas – baznīcas locekļi. Un šī duālā sasaiste ir tā, kas rada problēmas, jo ir praktiski neiespējami bieži vien nodalīt, kad cilvēks runā kā politiķis un kad kā kristietis. *Otrkārt*, kā jau šajā darbā vairākkārt norādīts, arī garīdznieki ir valsts pilsoņi, kuriem ir tādas pašas pilsoņu tiesības un pienākumi kā citiem Latvijas valsts pilsoņiem. Tikai tāpēc, ka viņi ieņem amatu baznīcā, tas nedrīkstētu nozīmēt, ka viņi nedrīkst turpināt pildīt savus pilsoņu pienākumus. Piedevām kā atklāj veiktais pētījums, tāpat kā pārējā sabiedrības daļā, daži no garīdzniekiem ir politiski aktīvi un demonstrē augstus politiskās uzvedības rādītājus, turpretī daži ir vai nu pasīvi politisko procesu novērotāji, kas īpaši neiesaistās valstī notiekošajos politiskajos procesos, vai ir pat t.s. „apātiskie” pilsoņi, kas vispār

neseko līdzī politiskajiem procesiem un līdz ar to vispār tajos neiesaistās. Papildus, jautājums par to, cik reāli ir iespējams savienot divus amatus un vienlaicīgi sēdēt uz diviem krēsliem būtu atstājams katras baznīcas pārziņā. *Treškārt*, līdzīgi kā citas pilsoniskās sabiedrības grupas un kā jebkura cita organizācija – arī baznīca kā institūcija nereti pauž savu viedokli un atbalsta savas intereses, ko saskaņā ar demokrātijas pamatvērtībām tai neviens nedrīkstētu liegt darīt. Skatoties no organizācijas un demokrātijas prakses viedokļa tas pat ir ne tikai vēlams, bet ļoti nepieciešams. Līdz ar to uz reliģijas un politikas jomu attiecināt Satversmes 99. pantu faktiski ir neadekvāti.

Tik ilgi, kamēr baznīcas Latvijā turpinās saglabāt augstus uzticības rādītājus sabiedrībā, būs politiķi un politiskās partijas, kas centīsies iegūt kristiešu balsis un pozicionēt sevi kā baznīcai draudzīgus spēkus un potenciālus sadarbības partnerus. Tāpat, protams, ir pieļaujams, ka šajās partijās būs cilvēki, kas to būs darījuši merkantilu apsvērumu dēļ, tāpat kā ticams, ka tur būs kādi šo pašu baznīcu laji, kas pēc labākās sirdsapziņas centīsies pārstāvēt baznīcas intereses. Tāpat skaidrs, ka baznīcu vadītāji centīsies uzturēt dialogu ar valsti, t.i., politiskajām partijām un to biedriem. Aktuāls paliek jautājums par to, cik lielā mērā daži no garīdzniekiem, kas pēdējo 10 gadu periodā ir bijuši ciešākās attiecībās ar politiskajām partijām, turpinās vai neturpinās šo sadarbību. Pētījums gan apstiprināja, ka vairums garīdznieku ir izteikti negatīvi noskaņoti pret dažu savu kolēģu „koķetēriju” ar politiskajiem spēkiem, taču institucionālā līmenī neviena no baznīcām pastāvošo *status quo* visticamāk nemainīs. Apšaubāms, ka šajās attiecībās jebkad būs iespējams novilkt stingru un nepārkāpjamu robežu, jo īpaši pieaugot sekularizācijas tendencēm. Jo vairāk aktualizēsies centieni baznīcas izstumt ne tikai no politiskās, bet arī sociālās sfēras, jo vairāk baznīcas caur to garīdzniekiem kā valsts pilnvērtīgi subjekti (institucionāli un individuāli) un kā pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, iestāsies par savām interesēm, kuras saskaņā ar Satversmi un vispārpieņemtiem demokrātiskiem principiem, tās drīkst realizēt un arī turpinās realizēt.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Balodis, Ringolds. *Valsts un baznīca*. Rīga: Nordik, 2002
2. Crawford, Sue E. S., Olson Laura R. “Clergy as Political Actors in Urban Contexts” in *Christian Clergy in American Politics*, ed. Sue E. S. Crawford, Laura R. Olson, Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 2001
3. Gill, Anthony and Arang Heshavarzian, “State Building and Religious Resources: An Institutional Theory of Church-State Relations in Iran and Mexico.” *Politics & Society*, SAGE Publications, Vol. 27, No 3 (September 1999): 431-465
4. Gill, Anthony. “The Economics of Evangelisation.” In: *Evangelisation and Freedom in Latin America*. Edited by Paul Sigmund. Maryknoll New York: Orbis Books, 1999
5. Guth, James et al. *The Bully Pulpit: The Politics of Protestant Clergy*. University Press of Kansas, 1997
6. Guth, James et al., “The Political Activity of Evangelical Clergy in the Election of 2000: A Case Study of Five Denominations.” *Journal for the Scientific Study of Religion*. Issue 42, Vol. 4 (2003):501-514
7. Hoppenbrouwers, Frans. “Romancing Freedom: Church and Society in the Baltic States since the End of Communism.” *Religion, State & Society* Vol. 27, No. 2 (Routledge, 1999):161-173
8. Iannaccone, Laurence. “Religious Practice: A Human Capital Approach.” *Journal for the Scientific Study of Religion* Vol. 29, No 3 (1990):297-314
9. Jelen, Ted. G., “Notes for a Theory of Clergy as Political Leaders.” In *Christian Clergy in American Politics*, ed. Sue E. S. Crawford, Laura R. Olson, Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 2001
10. Jesajas61.lv „Kandidāti. Pjotrs Aleksejevs” Portāls Jesajas61.lv http://www.jesajas61.lv/lv/kandidati/pjotrs_aleksejevs
11. Kalniņš, Jānis. *Svētais Rīgas Jānis*. Rīga: Jumava 2001
12. Malahovskis, Vladislavs. „Katoļu Baznīcas politiskās aktivitātes neatkarīgajā Latvijā.” *Via Latgalica*, Rēzeknes Augstskolas Reģionālistikas institūts (2009 II):78-94
13. Rancāne, Anna. Ināra Egle, Dita Arāja. „Politiku slavināšanai izmanto dievnamu.” 23.12.2004. *Diena*. <http://www.diena.lv/arhivs/politiku-slavinasanai-izmanto-dievnamu-12260308>

14. Raita, Santa. „Baznīcu izmanto politiskajās cīņās.” 20.04.2004. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. http://news.lv/Neatkariga_Rita_Avize_Latvijai/2004/04/20/Baznicu-izmanto-politiskajas-cinas
15. Rémond, René. *Religion and Society in Modern Europe*. Oxford: Blackwell, 1999
16. Robinson, B. A. “How Many People Go Regularly To Weekly Religious Services?” November, 2001. Ontario Consultants on Religious Tolerance, www.religioustolerance.org/rel_rate.htm
17. Smidt, Corwin. “Clergy in American Politics: An Introduction.” *Journal for the Scientific Study of Religion* Issue 42, Vol. 4 (2003):495-499
18. Zvirgzdiņš, Indulis. „1905. gads Lazdonas draudzē.” Raksts no starptautiskas konferences „Informācija, revolūcija, reakcija: 1905-2005” (2005. gada 23.-25. novembris, Rīga) materiālu krājuma, http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/651/indulis_zvirgzdins_1905_gads_lazdonas_draudze.pdf?sequence=1